

Redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner enligt IAS 19

- Valet mellan statsobligationsräntan och bostadsobligationsräntan
som diskonteringsränta

Magisteruppsats
Externredovisning
Företagsekonomiska Institutionen
Handelshögskolan
Göteborgs Universitet

Våren 2012

Handledare
Jan Marton
Peter Frii

Författare
Sandra Senay Oguz
Suzana Markovic

Förord

Vi vill börja med att tacka våra respondenter som ställde upp och hjälpte oss utveckla uppsatsen ur en annan synvinkel. Vi vill också tacka våra handledare Jan Marton och Peter Frii för all hjälp och vägledning vi fått under arbetets gång. Sist, men inte minst, vill vi tacka våra opponenter för deras värdefulla tankar och åsikter.

Göteborg, maj 2012

Sandra Senay Oguz

Suzana Markovic

Sammanfattning

Magisteruppsats i Externredovisning, Vårterminen 2012 Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

Författare: Sandra Senay Oguz och Suzana Markovic

Handledare: Jan Marton och Peter Frii

Titel: *Redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner enligt IAS 19 – Valet mellan statsobligationsräntan och bostadsobligationsräntan som diskonteringsränta*

Bakgrund och problem: Ett av de mest kontroversiella och omdiskuterade redovisningsområdena är ersättningar till anställda, eftersom de är komplexa och har en föränderlig natur. Vid värderingen krävs aktuariella antaganden och nuvärdesberäkning med en diskonteringsränta. Diskonteringsräntan är ett väsentligt antagande, eftersom den har en stor påverkan på pensionsskuldens storlek. Enligt IAS 19 ska statsobligationsräntan användas i Sverige, eftersom det inte finns en fungerande marknad för förstklassiga företagsobligationer. En del av de svenska företagen använder bostadsobligationsräntan (BO) som en form av företagsobligationsränta. Detta kan vara till följd av att krisen år 2008 som ledde till en ny situation som IAS 19 inte reglerar.

Syfte: Studien ämnar att identifiera hur fördelningen av valet av diskonteringsränta ser ut hos företag samt att undersöka om valet beror på valda företagsspecifika faktorer.

Avgränsningar: I studien inkluderas endast svenska börsnoterade företag som har förmånsbestämda pensionsplaner under åren 2008 till 2011.

Metod: Denna studie är av både kvantitativ och kvalitativ karaktär, då datan som samlades in kompletterades med två telefonintervjuer med redovisningsexperter. Hypoteser har även utvecklats, kopplade till uppsatsens syfte, och testats i statistiska tester. Frågorna som ställdes till respondenterna har, liksom hypoteserna, utvecklats utifrån uppsatsens syfte.

Resultat och slutsats: Det kunde statistiskt konstateras att det föreligger skillnad mellan åren och valet av diskonteringsränta. År 2010 började en del företag att använda BO och år 2011 var användningen mer omfattande. Slutsatsen är att fler företag börjar gå över till att använda BO som diskonteringsränta. Vi anser att BO har uppkommit som ett alternativ till följd av krisen år 2008 och på grund av att företagen tolkar standarden olika, framförallt gällande definitionerna för en företagsobligation och en välfungerande marknad. Den enda företagsspecifika faktor som har en påverkan på valet av diskonteringsränta är företagsstorlek. Detta anses vara på grund av att stora företag i större omfattning har analyserat vad en övergång skulle ha för påverkan.

Förslag till fortsatt forskning: Vi föreslår vidare forskning inom företagens val mellan förmånsbestämda pensionsplaner i balansräkningen och förmånsbestämda pensionsplaner hos försäkringsbolag. Ett annat förslag är att studera och analysera företagens nivå på de två räntorna. Dessutom föreslår vi en studie om företag som tillämpar korridorsregeln gör valet mellan räntorna strategiskt.

Förkortningar

BO	Bostadsobligationsräntan
CESR	Committee of European Securities Regulators
IAS	International Accounting Standard
IASB	International Accounting Standards Board
IFRS	International Financial Reporting Standards
PUCM	Projected Unit Credit Method
RFR	Rådet för Finansiell Rapportering
SO	Statsobligationsräntan
URA	Uttalande från Redovisningsrådets Akutgrupp
US GAAP	Generally Accepted Accounting Principles

Innehållsförteckning

Förord	I
Sammanfattning	II
Förkortningar.....	III
1. Introduktion.....	1
1.1. Bakgrund	1
1.2. Problemdiskussion.....	1
1.3. Forskningsfrågor.....	3
1.4. Syfte.....	3
1.5. Avgränsningar	3
1.6. Disposition.....	4
2. Metod	5
2.1. Val av metod.....	5
2.2. Val av ansats	5
2.3. Datainsamling.....	6
2.3.1. Urval av företag och variabler.....	6
2.3.2. Insamling och bearbetning av data.....	7
2.3.3. Statistiska tester.....	8
2.3.4. Insamling av kvalitativ data	9
2.3.5. Genomförande av intervjuer.....	10
3. Referensram och hypotesutveckling	11
3.1. IAS 19 Ersättningar till anställda.....	11
3.2. Ersättning efter avslutad anställning.....	11
3.3. Aktuariella antaganden	12
3.4. Situationen i Sverige.....	14
3.4.1. Val av ränta	14
3.4.2. Förmånsbestämda pensionsplaner i Alecta	16
3.5. Utvecklingen av IAS 19	16
3.6. Tidigare studier.....	17
3.7. Hypotesutveckling	18
4. Empiri.....	21
4.1. Deskriptiv statistik.....	21

4.2.	Statistiskt test för forskningsfråga 1	21
4.3.	Statistiska tester för forskningsfråga 2	22
4.3.1.	Marknadsvärde	22
4.3.2.	Omsättning	22
4.3.3.	Pensionsskuldens väsentlighet	23
4.3.4.	Skuldsättningsgrad	23
4.3.5.	Bransch.....	24
4.3.6.	Sammanfattning av resultaten	25
4.4.	Intervjuer	25
5.	Analys.....	28
5.1.	Redovisning av pensionsskulder	28
5.2.	Forskningsfråga 1	29
5.3.	Forskningsfråga 2	30
6.	Slutsatser	33
6.1.	Förmånsbestämda pensionsplaner vs avgiftsbestämda pensionsplaner	33
6.2.	Forskningsfråga 1	33
6.3.	Forskningsfråga 2	34
6.4.	Förslag till fortsatt forskning	34
Referenser.....		35
Bilagor.....		39

Lista över figurer och tabeller

Tabell 1: Fördelning över valet av ränta år 2008-2011	21
Tabell 2: Valet år 2010-2011 i procent	21
Tabell 3: Resultat för åren och valet av ränta.....	21
Tabell 4: Resultat för marknadsvärde och valet av ränta år 2008-2011.....	22
Tabell 5: Resultat för omsättning och valet av ränta år 2008-2011	23
Tabell 6: Resultat för pensionsskuldens väsentlighet och valet av ränta år 2008-2011.....	23
Tabell 7: Resultat för skuldsättningsgrad och valet av ränta år 2008-2011	24
Tabell 8: Korstabell för branscherna och valet av ränta år 2010.....	24
Tabell 9: Resultat för bransch och valet av ränta år 2010	24
Tabell 10: Korstabell för branscherna och valet av ränta år 2011.....	25
Tabell 11: Resultat för bransch och valet av ränta år 2011	25
Tabell 12: Sammanfattning av resultaten från testerna	25
Tabell 13: Företag som har en pensionsskuld större än 2 % av totala tillgångar	31
Figur 1: De fyra typerna av ersättningar i IAS 19	11
Figur 2: Utveckling av statsobligationsräntan 2007-2012	14
Figur 3: Utveckling av bostadsobligationsräntan 2007-2012.....	15

1. Introduktion

Detta kapitel börjar med en kort bakgrund om IAS 19 Ersättningar till anställda. Detta följs av en problemdiskussion som problematiserar och förklarar varför diskonteringsräntan är ett viktigt antagande vid värdering av pensionskulder. Diskussionen mynnar ut i studiens forskningsfrågor och syfte. Sist presenteras avgränsningarna och dispositionen.

1.1. Bakgrund

Ett av de mest kontroversiella och omdiskuterade redovisningsområdena är ersättningar till anställda. De regleras i International Accounting Standard (IAS) 19, som är en del av International Financial Reporting Standard (IFRS). (Napier, 2009) Regelverket IFRS utvecklas av International Accounting Standards Board (IASB), vars vision är att utveckla redovisningsstandarder av hög kvalitet, förståeliga och globalt accepterade, så att en konvergens mellan nationella standarder uppnås (IASBa). IAS 19 är annorlunda jämfört med övriga standarder i IFRS, eftersom den intresserar inte bara företagsledningen, aktieägare, kreditgivare och analytiker, utan också anställda vars pensioner är beroende av avtalen och förvaltningen. Således kan redovisningen av ersättningar till anställda också anses vara en politisk fråga. (Glaum, 2009)

Standarden omfattar fyra kategorier av ersättningar, där den mest omfattande typen är *ersättning efter avslutad anställning* som bland annat inkluderar pensioner, sjukvård och livsförsäkringar. Vid redovisningen av dessa är utgångspunkten att kostnader skall matchas mot intäkter, vilket är i enlighet med matchningsprincipen. Vid beräkning och redovisning av pensionsskulderna krävs aktuariella antaganden som omfattar demografiska och finansiella antaganden. Demografiska antaganden är exempelvis livslängd och personalomsättning, och finansiella antaganden berör bland annat framtida lönenivåer och diskonteringsräntan. (Marton, Lumsden, Lundqvist, Pettersson och Rimmel, 2010) Det är kring de aktuariella antagandena, framförallt diskonteringsräntan, som det förts en diskussion om under de senaste 30 åren. Problemet har varit och är fortfarande, hur standarden ska utformas för att fånga pensionernas föränderliga natur. (Napier, 2009)

I IAS 19 p.78-79 anges det att diskonteringsräntan har en väsentlig betydelse och skall i första hand fastställas genom hänvisning till, på balansdagen, den marknadsmässiga avkastningen på förstklassiga företagsobligationer. I länder som inte har någon fungerande marknad för dessa obligationer skall, på balansdagen, den marknadsmässiga avkastningen på statsobligationer tillämpas. I en studie gjord av PwC (2009a) noteras att Storbritannien och Tyskland tillämpar en diskonteringsränta av det första alternativet, medan Norge och Sverige tillämpar det andra alternativet.

1.2. Problemdiskussion

Diskonteringsräntan har stor betydelse vid beräkning av pensionskulder, eftersom pensioner behöver nuvärdesberäknas. Nuvärdesberäkningen görs för att ta hänsyn till pengars tidvärde och demografiska antaganden samt andra osäkerheter kopplade till de anställda. Under de senaste 25 åren har valet av en lämplig diskonteringsränta varit ett stort kontroversiellt

problem och än idag anger IASB att de inte övervägt huruvida dagens diskonteringsränta, den som ska tillämpas i första hand, är den mest passande vid en nuvärdesberäkning. (Napier, 2009, Exposure Draft, 2009) I standarden anges det att en förstklassig företagsobligationsränta ska användas då en sådan ränta reflekterar både pengars tidvärde och osäkerheterna. Om ingen fungerande marknad finns för dessa, ska statsobligationsräntan användas. (IAS 19) Här är standarden tydlig och klar, och lämnar inget utrymme för tolkningar enligt Marton (2012). Ett sådant regelverk kan dock ge möjligheter för earnings management, eftersom nya situationer kommer att tillkomma som de nuvarande reglerna inte reglerar och således uppstår ändå ett tolkningsutrymme. (Fields, Lys och Vincent, 2001) En sådan ny situation kan ha uppstått till följd av finanskrisen år 2008.

Räntan för förstklassiga företagsobligationer och räntan för statsobligationer har fram till år 2007 legat nära varandra och kreditspreaden¹ har varit jämn. Dock efter bankkrisen år 2008 steg kreditspreaden på grund av den förändrade osäkerheten på de finansiella marknaderna. Denna skillnad illustreras i ett diagram av Nordea (bilaga 1) som tagit fram en hypotetisk företagsobligationsränta för Sverige. I diagrammet tydliggörs förändringen i räntorna, vilket visar att företagsobligationsräntan har stigit och statsobligationsräntan har sjunkit efter år 2008. (Nordea, 2011) Detta innebär att avkastningen har stigit för företagsobligationer, respektive sjunkit för statsobligationer. Effekten av förändringen har blivit att företag i länder som inte har en fungerande marknad för förstklassiga företagsobligationer har fått diskontera med en lägre ränta. (PwC, 2009b) Detta leder till att dessa företag måste redovisa en högre pensionsskuld (Rundfelt, 2009). Att företag i olika länder använder olika räntesatser vid diskontering beroende på om de har en fungerande marknad eller inte, påverkar jämförbarheten av pensionsskulderna. Detta var ett problem redan innan krisen år 2008, och har blivit ett större problem efter krisen. (Exposure Draft, 2009)

Rundfelt (2011) skriver att till följd av krisen fick Sverige år 2008 en statsobligationsränta på knappt 3 %, vilket *Rådet för Finansiell Rapportering (RFR)* kommenterade som ohållbar. Samma år konstaterades det att inte ett enda företag använt en så låg diskonteringsränta, utan genomsnittet låg på omkring 4,5 %. Detta kan anses vara en avvikelse från riktlinjerna i standarden (Rundfelt, 2011), eller att finanskrisen skapat en ny situation som inte regleras i IAS 19 och därmed har ett tolkningsutrymme av riktlinjerna uppstått. Den nya tolkningen kan vara att använda bostadsobligationsräntan som ligger runt 5 % (Rundfelt, 2011), som en form av företagsobligationsränta (Marton, 2012). Således ska den låga statsobligationsräntan inte tillämpas, vilket i sig kan förbättra jämförbarheten mellan svenska börsnoterade företag med utländska företag genom att minska spreaden (Rundfelt, 2011). En annan anledning till varför bostadsobligationsräntan kan ha uppstått som ett alternativ, kan bero på att företagsledningen generellt har incitament att välja det redovisningsval som förbättrar de finansiella rapporterna och påverkar investerarna. Det val som maximerar företagets storlek, marknadsvärde och skuldsättningsgrad är faktorer som upptäckts ha påverkan vid företagets val av redovisningsmetod. (Fields et al. 2001) Stadler (2010) fann att tyska företags redovisningsval

¹ Kreditspreaden är skillnaden mellan företagsobligationsräntan och statsobligationsräntan

för pensionsförpliktelser används strategiskt i Tyskland och att de är beroende av företagsspecifika faktorer.

Då studien av Fields et al. (2001) är baserad på tidigare forskning om redovisningsval i allmänhet och inte specifikt på “valet” av diskonteringsränta enligt IAS 19, samt att användandet av bostadsobligationsräntan är ett nytt fenomen i Sverige, finner vi det av särskilt intresse att studera vidare inom området. Dessutom bekräftar studien av Stadler (2010) att företagsspecifika faktorer har påverkan på redovisningsvalen för pensionsförpliktelserna i Tyskland. Tidigare studier inom området i Sverige är bristfälliga, men det är funnet att företag anser att det är svårt att avgöra nivån på räntan för statsobligationer (Malinkova och Johansson, 2010). Danin och Hed (2009) har studerat svenska börsnoterade företags val av diskonteringsfaktor för statsobligationsräntan år 2007 och 2008, där de fann att variationen var större år 2008 än år 2007. De kontrollerade för företagsspecifika faktorer som exempelvis storlek, bransch, pensionsskuldens väsentlighet och soliditet, men fann att ingen av dem påverkade valet för den svenska räntan. I vår studie försätter vi inom området genom att undersöka om valet mellan statsobligationsräntan och bostadsobligationsräntan beror på företagsspecifika faktorer hos de svenska börsnoterade företagen. Studien kommer att baseras på data från år 2008, eftersom det kan ha varit då den nya situationen inträffade som bidrog till att bostadsobligationsräntan började användas.

1.3. Forskningsfrågor

- 1 a. Hur ser fördelningen ut mellan svenska företag vid valet av diskonteringsränta; statsobligationsräntan eller bostadsobligationsräntan, under år 2008-2011?
 - b. Varför gör företagen valet olika?
2. Är det företagsspecifika faktorer som påverkar valet?

1.4. Syfte

Denna studie ämnar till att identifiera hur fördelningen av valet mellan statsobligationsräntan och bostadsobligationsräntan som diskonteringsränta ser ut, och varför, hos svenska börsnoterade företag som har förmånsbestämda pensionsplaner. Detta kommer att undersökas deskriptivt och genom statistiska tester ska det testas om det föreligger skillnader mellan åren. Vidare är syftet också att studera om valet har ett samband med företagsspecifika faktorer som företagsstorlek, pensionsskuldens väsentlighet, skuldsättningsgrad och bransch. Varje variabel kommer att testas enskilt genom statistiska tester i förhållande till valet av diskonteringsränta, för att statistiskt säkerställa att det föreligger ett samband.

1.5. Avgränsningar

Vår studie inkluderar enbart svenska börsnoterade företag på Small, Mid och Large Cap på Nasdaq OMX Stockholm som följer IFRS. Följaktligen studeras endast förmånsbestämda pensionsplaner som tillhör gruppen *Ersättning efter avslutad anställning*, som är en av de fyra grupperna i IAS 19 *Ersättningar till anställda*. Vi använder data från år 2008-2011 för att fånga ränteturbulensen som orsakades av den finansiella krisen, som kan ha lett till att en del svenska börsnoterade företag började använda bostadsobligationsräntan.

1.6. Disposition

Introduktion	<ul style="list-style-type: none">• I första kapitlet presenteras bakgrunden. Detta följs av problemdiskussionen, forskningsfrågorna och syftet med denna uppsatsen. Sist presenteras avgränsningarna och dispositionen.
Metod	<ul style="list-style-type: none">• Det andra kapitlet redogör för uppsatsens valda metod och ansats. Vidare presenteras tillvägagångssättet för datainsamlingen och valda statistiska tester.
Referensram och hypotesutveckling	<ul style="list-style-type: none">• I det tredje kapitlet redogörs olika typer av pensionsplaner och aktuariella antaganden enligt IAS 19. Detta följs av en beskrivning av situationen i Sverige, utvecklingen av IAS 19, tidigare studier och en hypotesutveckling.
Empiri	<ul style="list-style-type: none">• I det fjärde kapitlet presenteras resultatet från de statistiska testerna och telefonintervjuerna.
Analys	<ul style="list-style-type: none">• Det femte kapitlet inkluderar analyser av resultaten som erhöles i empirin kopplat till referensramen och tidigare studier.
Slutsatser	<ul style="list-style-type: none">• Det sista kapitlet presenterar slutsatserna och svaren till forskningsfrågorna. Kapitlet innehåller också förslag till fortsatt forskning.

2. Metod

I detta kapitel presenteras uppsatsens valda metod och ansats, samt hur vi har gått tillväga i datainsamlingen. Dessutom redogörs urvalet, bearbetningen och de valda statistiska testerna, liksom intervjuguiden och valda respondenter till telefonintervjuerna.

2.1. Val av metod

Vi kommer att samla in data och göra statistiska tester för att försöka hitta samband mellan valet av diskonteringsränta för pensionsförpliktelser och företagsspecifika faktorer. Detta tillvägagångssätt är förknippat med en kvantitativ metod, eftersom syftet är att hitta samband mellan variabler med hjälp av data (Eneroth, 1994). Metoden kommer även att ha ett kvalitativt inslag i form av intervjuer med redovisningsexperter för att få en bild av och mer information om ämnet. Således innebär det att vår uppsats är av både kvantitativ och kvalitativ karaktär. Bryman (2011) anger att motiv för en kombination av kvantitativ och kvalitativ forskning är att resultaten kan styrka varandra och skapa en mer fullständig redogörelse. En kombination av dem kan också göra att en metods svaghet kompenseras med den andra metodens styrka. Således, för att bättre kunna analysera våra statistiska tester anser vi att intervjuer kompletterar uppsatsen. Vår uppfattning är att de artiklar och böcker som finns inte ger tillräcklig information om vårt ämne, eftersom det är en relativt ny situation. Med hjälp av intervjuerna kan vi besvara de frågor som litteraturen inte förklarar och på så sätt förbättra analyserna och dra välmotiverade slutsatser. Den information som erhålls från de två olika metoderna skapar möjligheter för jämförelser och diskussion från två olika perspektiv för samma ämne (Denscombe, 2009). I vår studie kommer resultaten från de statistiska testerna och svaren från redovisningsexperterna vara de två olika perspektiven, vilka kommer att analyseras för att slutsatser ska kunna dras.

2.2. Val av ansats

En deduktiv ansats innebär att teorier sammanställs innan data samlas in. Den motsatta ansatsen är den induktiva som innebär att forskaren samlar in teorier utifrån informationen eller datan som erhålls från undersökningen. (Jacobsen, 2002) När vår uppsats påbörjades var syftet att en deduktiv ansats skulle tillämpas, men under insamlingen av kvantitativ data insåg vi att information fattas i teorin och därför kompletterade vi kapitlet utifrån den nya informationen. Således har uppsatsen inslag av en induktiv ansats. Exempelvis erhöles information från datainsamlingen att en betydande del av företagen har förmånsbestämda pensionsplaner hos Alecta, vilka enligt uttalanden från Redovisningsrådets Akutgrupp ska redovisas som avgiftsbestämda pensionsplaner. Denna information bidrog till att vi i teorin adderade ett avsnitt om Alecta för att kunna föra en diskussion i analysen. Genom den deduktiva ansatsen har variabler för hypoteserna valts utifrån vetenskapliga artiklar för att testa om valet av diskonteringsränta påverkas av företagsspecifika faktorer. På så sätt kan våra resultat jämföras med tidigare studier.

2.3. *Datainsamling*

I uppsatsen används både primärdata, i form av intervjuer, och sekundärdata, i form av tidigare studier, årsredovisningar med mera. Detta leder till att dessa olika typer av data kan ge stöd för varandra och styrka resultaten som vi erhåller, men de kan också leda till en diskussion kring olika upplysningar. Därför är det ofta idealiskt att använda sig av båda typerna. (Jacobsen, 2002) Vidare, för att hitta information, litteratur och användbara artiklar har vi använt oss av databaser tillgängliga via biblioteket i Göteborgs Universitet. Sökorden har exempelvis varit IAS 19, pensionsskuld, förmånsbestämda pensionsplaner, företagsobligationsränta, statsobligationsränta och bostadsobligationsränta.

2.3.1. *Urval av företag och variabler*

För att samla in data till de statistiska testerna gjordes en genomgång av alla årsredovisningar från de svenska börsnoterade företagen, vilket kompletterades med data från Datastream. Sökningen och bearbetningen av datan från årsredovisningarna gjordes i en tydlig ordning för att få informationen vi behöver, vilket beskrivs i nästa avsnitt. Detta påverkar reliabiliteten, eftersom den bestäms av hur mätningarna utförs och hur noggrann bearbetningen av informationen genomförs. (Holme och Solvang, 1997) Vi anser att vårt tillvägagångssätt för bearbetning av informationen från årsredovisningarna gör att datan får hög reliabilitet. Den kompletterande datan från Datastream anser vi vara trovärdig, eftersom att Datastream är världens största historiska finansiella databas. (Datastream)

I urvalet inkluderades alla svenska börsnoterade företag som följer IFRS i sina koncernredovisningar och som har förmånsbestämda pensionsplaner. Vidare var informationsutgivningen kring valet av ränta avgörande för att inkluderas i studien.

Från Datastream samlades data om varje variabel in för att kunna testa hypoteserna. De fem variablerna valdes för att de är relevanta för uppsatsens syfte och tidigare studier funnit att de har en påverkan på företags redovisningsval. Argumentationen för varje vald variabel för testerna redogörs i avsnitt 3.7. *Hypotesutveckling*. För testerna samlades variablerna marknadsvärde, omsättning, pensionsskuldens väsentlighet, skuldsättningsgrad och bransch in. Variabeln bransch samlades dock in utifrån branschindelningen på Nasdaq OMX Stockholm.

I studien togs det inte hänsyn till om företag har pensionstillgångar. Storleken på pensionsskulden har bestämts med hjälp av Datastream som tittar på värdet som står i balansräkningen. Detta värde kan ha minskats av pensionstillgångar, vilket kan ha påverkat resultaten för de statistiska testerna. Det har heller inte beaktats om företaget både har avgiftsbestämda och förmånsbestämda pensionsplaner, vilket kan ha haft samma påverkan som pensionstillgångar. Men vi anser dock att urvalet och testerna fortfarande motsvarade det som var ämnat att testas för att kunna besvara forskningsfrågorna.

2.3.2 Insamling och bearbetning av data

Den data som ligger till grund för denna studie hämtades från årsredovisningarna från svenska börsnoterade företag. För att få en färdig lista över vilka företag som skulle inkluderas laddades hela listan över svenska börsnoterade företagen ner för åren 2008 till 2011 från Datastream. Denna lista matchades senare med listan från Nasdaq OMX Stockholm över svenska företag i Small, Mid och Large Cap². Det exkluderades 23 stycken företag för att de inte fanns med i listan från Nasdaq OMX Stockholm eller för att de inte följer IFRS.

Antalet företag som inkluderades efter den första bearbetningen var 100 stycken i Small Cap, 67 stycken i Mid cap och 52 stycken i Large Cap. Denna lista var utgångspunkten när vi började gå igenom årsredovisningarna för år 2008-2011. För att se till att genomgången av årsredovisningarna skulle ske på samma sätt av oss båda så gick vi igenom de fem första företagen i Mid Cap-listan individuellt för alla fyra år, och jämförde sedan resultaten. Vi gick sedan igenom alla företag och dokumenterade all användbar information om räntorna. Informationen hittades under ”redovisningsprinciper” och eventuell specifik not för pensionsskulderna. För att lättare hitta det vi behövde i årsredovisningarna sökte vi på orden: pension, förmånsbestämd, företagsobligation, statsobligation, bostadsobligation och diskonteringsränta.

Efter genomgången av årsredovisningarna för år 2008-2011 var det fler företag som inte kunde inkluderas. För att kunna testa valet av ränta exkluderades de företag som enbart har avgiftsbestämda pensionsplaner, eftersom valet av diskonteringsränta endast är aktuellt för företag med förmånsbestämda pensionsplaner i Sverige. Största delen av företagen som togs bort hade förmånsbestämda planer men som var försäkrade i ett försäkringsbolag³, vilket gör att de istället redovisar dessa pensionsplaner som avgiftsbestämda. Vidare togs företag som i specifik not och i sina kommentarer inte nämnde någonting om räntan eller enbart nämnde ”företagsobligation (-sränta)” bort. Detta på grund av att vi inte kan anta om de menar statsobligationsräntan eller bostadsobligationsräntan, då Sverige inte har en fungerande marknad för företagsobligationer. Att dessa företag inte inkluderades i urvalet ökar vår validitet, eftersom vi undviker att göra svåra antaganden och låtit företag som presenterar sina redovisningsprinciper någorlunda tydligt vara med i studien.

Denna bearbetning resulterade i att antalet företag i undersökningen är 16 stycken i Small Cap, 17 stycken i Mid Cap och 26 stycken i Large Cap. Med tanke på detta resultat måste vi vara medvetna om att datan kan vara snedvriden. Då urvalet består av många stora företag kan dessa observationer påverka våra resultat mer än de övriga observationerna. Dock, är detta inget vi kan påverka eftersom det är så verkligheten ser ut. En förteckning av de företag som inkluderades i studien finns i bilaga 2.

² De företag som har både A-aktier och B-aktier har endast räknats med en gång, eftersom aktieslag inte är intressant för studien.

³ Främst försäkring i Alecta

2.3.2.1. Antaganden som gjorts för några företag som har inkluderats

Tolv företag i urvalet angav inte tillräcklig information om valet av ränta för vissa valda år, vilka vi gjorde antaganden för. Därefter kontaktades företagen för att få mer information om dessa år. Sju av företagen⁴ bekräftade våra antaganden, vilket har ökat uppsatsens validitet. För resterande företag gjordes antaganden för valet av ränta. En del av företagen⁵ gav till exempel ingen information om just framtagandet av diskonteringsräntan de två första åren (2008 och 2009), men skrev tydligt vilka antaganden de gör för räntan de två senare åren (2010 och 2011). Vi antog att om de angav att diskonteringsräntan baserats på statsobligationer år 2010 så gjorde de det år 2008-2009 också. Indutrade angav statsobligationsräntan år 2008 och 2010 och bostadsobligationsränta 2011, därför antog vi statsobligationsräntan även år 2009. VBG group gav ingen information om räntorna år 2008-2009, men angav bostadsobligationsräntan de två senare åren. Vi gjorde dock *inte* antagandet att de hade bostadsobligationsräntan de två första åren utan istället statsobligationsräntan, eftersom ingen av de andra företagen använt bostadsobligationsräntan år 2008-2009. Dessutom finns det stöd för detta antagande i 4.4 *Intervjuer*.

2.3.3. Statistiska tester

För att kunna testa de valda variablerna och våra hypoteser måste vi använda oss av olika typer av icke-parametriska statistiska tester, eftersom variablerna befinner sig på olika skalnivåer (Anderson, Sweeney, Williams, Freeman and Shoesmith, 2009). För att testa första forskningsfrågan, det vill säga om det föreligger skillnader vid valet av diskonteringsränta mellan åren, använde vi oss av Kruskal-Wallis test. Testet syftar till att statistiskt säkerställa om tre eller flera populationer är identiska, således om det finns ett samband mellan åren och valet (Anderson et al. 2009). Vid genomförandet av testet kodades statsobligationsräntan (SO) till 1 och bostadsobligationsräntan (BO) till 2. Detta bidrar till att en övergång från SO till BO leder till ett högre rangtal.

Variablerna marknadsvärde och omsättning är intervalldata, som karaktäriseras av att observationerna kan rangordnas utifrån deras numeriska värden. Dessutom är avståndet mellan varje observation en känd faktor, som kan lyftas in i analysen. (Denscombe, 2009) För att testa sambandet mellan varje variabel och valet av diskonteringsränta använde vi oss av Mann-Whitney testet. Testet undersöker om det finns skillnader mellan två oberoende populationer, med andra ord om det finns ett samband mellan variabeln och valet (Anderson et al. 2009). Testet är icke-parametriskt, vilket inte kräver att datan är normalfördelad. I bilaga 3 ser vi att variablerna för år 2008-2011 inte är normalfördelade och därför finner vi denna typ av statistiskt test motiverad.

För att testa om pensionsskuldens väsentlighet och skuldsättningsgrad har ett samband med valen genomfördes Spearman rank correlation-test. Pensionsskuldens väsentlighet för ett företag är uppskattad genom att posten divideras med totala tillgångar, vilket ger ett tal på

⁴ Alfa Laval, Eniro, Hexagon, Kinnevik, Opcon, Swedbank och Volvo

⁵ Bergs Timber, Duni och Nordea

kvotskalenivå. Skuldsättningsgrad är skulder dividerat med eget kapital och är således också på kvotskalenivå. I dessa test kunde inte Mann-Whitney testet användas eftersom data på kvotskalenivå har en nollpunkt som ett värde. Därför använde vi Spearman rank correlation-testet som tillåter data på kvotskalenivå och kommer att svara på hur variablerna förhåller sig till varandra. Testet innefattar ett intervall mellan -1 och +1, som representerar extrempunkter för om det föreligger ett starkt negativt samband respektive ett starkt positivt samband. (Anderson et al. 2009) Spearman rank correlation är ett icke-parametriskt test, vilket är passande till vår studie då vår data inte är normalfördelad (se bilaga 3).

Den tredje typen av test som tillämpades var en korstabell med ett χ^2 -test (*r x c contingency table test*). Testet testar om det finns ett signifikant samband mellan två eller flera grupper och fungerar med data som är på nominalskalenivå, det vill säga data som är kategorier eller grupper (Denscombe, 2009). Detta test användes alltså på grund av att både bransch och valet av diskonteringsränta inte har några värden, utan representerar kategorier. I empirin har bransch och valet testats varje år för sig eftersom testets validitet förbättras. Om åren testas tillsammans uppkommer varje företag fyra gånger, vilket enligt vår mening gör att testet inte fångar upp det vi vill att det ska fånga upp. Detta problem uppkommer inte i de övriga statistiska testerna eftersom variabeln som testas är ett värde. Vidare testades enbart år 2010 och 2011, eftersom endast SO användes år 2008 och 2009.

För att χ^2 -testet ska ha god sannolikhet för utslag krävs att förväntat antal är större än 1 och att högst 20 % av förväntat antal är mindre än 5. (Conover, 1999) Detta blev ett problem för vår data, eftersom flera branscher hade få observationer. Dock kan problemet kringgås genom att kombinera flera kategorier. Kombinationen är en bedömningsfråga, men det viktigaste är att hypotesen behåller sin mening. Conover (1999) I bilaga 4 presenteras datan före och efter sammanslagningen. Vi valde att slå ihop IT och Teleoperatör, Dagligvaror och Sällanköpsvaror, samt Industri och Material. Vi finner att dessa branscher liknar varandra och anser därför att hypotesen behåller sin mening. Likadana sammanslagningar har gjorts av Brorsson (2009) och Benkel och Moa (2008). Trots våra kombinationer, uppfyllde χ^2 -testerna inte de två kraven för god sannolikhet för utslag. Testet för år 2010 visade ett förväntat antal på 0,51 och 60 % av förväntat antal mindre än 5, medan år 2011 visade på 0,98 och 40 %. Därför kunde inte Pearson χ^2 -värdet användas. Istället användes Fishers exakta test, då detta test kan användas när något av de förväntade antalen understiger 5 (Wahlgren, 2008). Vidare jämför χ^2 -testet observerat antal med förväntat antal och om det är stor skillnad mellan dessa så finns det antydning på att det finns ett samband mellan de två kategorierna. (Anderson et al., 2009)

2.3.4. Insamling av kvalitativ data

De kvalitativa metoderna innebär att forskaren försöker sätta sig in i den undersöktes situation och söker att se problemet utifrån dennes perspektiv (Holme och Solvang, 1997). För att få en bild av hur vårt problem kring valet av ränta är i praktiken hade vi intervjuer med två redovisningsexperter på två revisionsbyråer. Dessa intervjuer utgör primärdata och vi finner det motiverat att ha dem som respondenter eftersom de är kunniga och erfarna.

Individuella intervjuer kan genomföras på olika sätt, till exempel genom besöksintervju och telefonintervju (Sauders, Lewis och Thornhill, 2007). Då pensionsskulder och valet av diskonteringsränta är ett komplext område hade en intervju ”ansikte mot ansikte” varit att föredra, eftersom att det ger möjlighet till att skapa en personlig relation mellan forskaren och intervjupersonen. De känslor och uttryck som uppstår kan också tolkas mycket bättre. (Patel och Davidsson, 2011) På grund av tidsmässiga skäl hade vi dock två telefonintervjuer.

Syftet med intervjuerna är att de ska ge mer förklaring till forskningsfrågorna medan testerna syftar till att undersöka hur verkligheten ser ut. Frågorna som ställdes under intervjuerna valdes utifrån problemdiskussionen och teoriutvecklingen (se bilaga 5). Frågorna 1-3 är främst inriktade för att kunna besvara uppsatsens första forskningsfråga. Där är det centrala att identifiera och förstå varför bostadsobligationsräntan uppkom som ett alternativ och varför alla företag inte använder samma diskonteringsränta. Denna problematik upplever vi diskuteras i en begränsad omfattning i redan skrivna artiklar. Frågorna 4-5 är kopplade till företagets redovisningsval och den andra forskningsfrågan om företagsspecifika faktorer. Dessa frågor är associerade till vetenskapliga artiklar om redovisningsval och våra valda variabler.

2.3.5. Genomförande av intervjuer

För att få en permanent och fullständig dokumentation av båda intervjuerna är ljudupptagning ett användbart sätt. (Denscombe, 2009) Inspelning gör också att viktig information inte missas och forskaren kan fokusera mer på själva intervjun. En nackdel kan dock vara att inspelning kan leda till negativa reaktioner från intervjupersonen som gör denne mer reserverad. (Jacobsen, 2002) Då båda respondenterna inte hade något emot en inspelning, valde vi att spela in intervjuerna för att sedan transkribera dem. Detta ökar uppsatsens reliabilitet, eftersom all information fås med (Denscombe, 2009). Båda respondenterna ville vara anonyma, därför benämns de för redovisningsexpert X respektive redovisningsexpert Y i 4.4. *Intervjuer.*

Vi skickade intervjuunderlaget till båda respondenterna innan intervjun så att de eventuellt skulle kunna förbereda sig. När frågorna ställdes lät vi respondenterna självständigt besvara frågorna. Uppstod det ett utrymme för tolkning av svaret bad vi om ett exempel eller ett klargörande för att tydliggöra och sammanfatta tankegången. Gällande fråga 5 gav respondenterna inget bestämt svar, utan började spekulera kring frågan efter att vi angett våra valda variabler. Båda intervjuerna tog cirka 30 minuter. Detta kan anses vara för kort tid för att få fram all relevant information som behövs, men vi ställde konkreta frågor om ett specifikt område, därför är sådana korta intervjuer fortfarande användbara (Jacobsen, 2002).

3. Referensram och hypotesutveckling

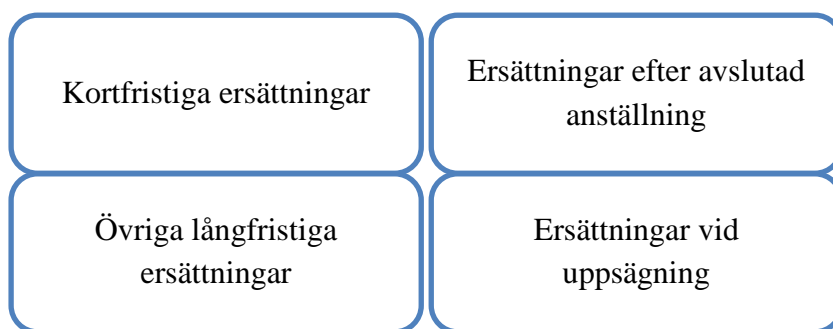
I detta kapitel presenteras IAS 19, situationen i Sverige vad gäller redovisningen av pensioner, utvecklingen av IAS 19 samt tidigare studier. I slutet motiveras de valda företagsspecifika faktorer som ska testas i förhållande till valet av diskonteringsränta, vilket följs av hypoteserna som de statistiska testerna ska pröva.

3.1. IAS 19 Ersättningar till anställda

I IAS 19 p.7 definieras ersättningar till anställda som ”alla former av vederlag ett företag lämnar i utbyte mot tjänster som utförs av anställda”. Dessa ersättningar blir kostnader för företaget och ska matchas mot de intäkter som inbringas i samma period. Om prestationen utförts i utbyte mot ersättning som ska utgå i framtiden redovisas en skuld i balansräkningen. Om skulden ändras i värde på grund av förändringar i diverse antaganden och uppskattningar, redovisas skulden som en avsättning, eftersom det uppstår en viss osäkerhet kring postens storlek och utflöde av resurser. Således kan ersättningar till anställda både redovisas som skulder och avsättningar. (Marton et al. 2010)

Standarden omfattar fyra typer av ersättningar. *Kortfristiga ersättningar* är löner, sociala avgifter, icke monetära ersättningar samt betald semester, sjukfrånvaro, vinstandelar och bonus som förväntas inträffa inom tolv månader efter de anställdas utförda prestation. I *övriga långfristiga ersättningar* ingår långvarig betald frånvaro samt vid arbetsoförmåga, ersättning i samband med jubileer, vinstandelar och bonus som ska betalas tolv månader eller mer efter utgången av den period då de anställda utfört sin prestation. *Ersättningar vid uppsägning* omfattar förpliktelser som uppstår på grund av uppsägning av en anställd. Dessa ska omedelbart redovisas som en kostnad, givet att de inte förfaller till betalning mer än tolv månader efter rapportperiodens slut. Den fjärde kategorin är *ersättningar efter avslutad anställning* som anses vara den mest komplicerade typen att redovisa. (IAS 19)

Figur 1: De fyra typerna av ersättningar i IAS 19

3.2. Ersättning efter avslutad anställning

Ersättningar efter avslutad anställning omfattar mestadels pensioner men också livförsäkring, sjukvård och liknande. Pensionsplaner klassificeras antingen som avgiftsbestämd eller förmånsbestämd beroende på hur planen för ersättningen är utformad och dess ekonomiska innebörd. Vid avgiftsbestämda planer betalar företaget fastställda avgifter till en fond och har

därefter ingen vidare rättslig eller informell förpliktelse att betala ytterligare avgifter om fonden inte har tillräckliga tillgångar för att betala alla ersättningar till anställda som hänför sig till anställdas prestation under nuvarande och tidigare perioder. Med tanke på detta så är det den anställde som bär riskerna för utfallet av förvaltningen. Redovisningen av dessa planer anses vara okomplicerad, eftersom företagets förpliktelse endast består av de belopp som företaget ska betala för den aktuella perioden. Således redovisas endast kostnader i takt med att företaget fullföljer sina åtaganden och det krävs ingen diskontering (givet att de i sin helhet förfaller till betalning inom tolv månader) samt inga antaganden vid värderingen. (IAS 19 p.25, p.43-47)

Förmånsbestämda planer är andra planer än avgiftsbestämda, vilket innebär att företaget har en förpliktelse att lämna de överenskomna ersättningarna till de anställda. Jämfört med avgiftsbestämda planer, så är det företaget som bär både den aktuariella risken och investeringsrisken för utfallet av förvaltningen. IAS 19 p.48 anger att ”redovisningen av förmånsbestämda planer är komplicerad, eftersom det krävs aktuariella antaganden för att beräkna förpliktelsen och kostnaden och eftersom det kan uppstå aktuariella vinster och förluster. Dessutom beräknas förpliktelserna till diskonterade värden, eftersom de kan komma att regleras många år efter att de anställda utfört tjänsterna”. Den metod som tillämpas vid beräkandet av posten kallas Projected Unit Credit Method (PUCM) och innebär att varje tjänstgöringsperiod ger upphov till en tillkommande enhet (av den totala slutliga förpliktelsen) som ska värderas separat. En ökning eller minskning av nuvärdet för en förmånsbestämd förpliktelse uppstår när aktuariella antaganden inte stämmer överens med det verkliga utfallet. Detta leder till aktuariella vinster och förluster som ska redovisas enligt tre alternativ; antingen direkt i resultaträkningen eller i övrigt totalt resultat eller enligt korridorsreglerna. Korridorsregeln innebär att aktuariella vinster och förluster ska redovisas som intäkt eller kostnad om nettobeloppet av ackumulerade oredovisade aktuariella vinster och förluster vid slutet av föregående rapporteringsperiod översteg det högsta av 10 % av nuvärdet av pensionsförpliktelsen eller 10 % av verkligt värde på förvaltningstillgångarna. (IAS 19 p.25-27, p.48-65, p.92-101) Företagen är vidare skyldiga att lämna mycket omfattande upplysningar om aktuariella vinster och förluster, samt detaljerad information om de viktigaste aktuariella antagandena så som diskonteringsräntan och förväntad löneökningstakt (Marton et al. 2010).

3.3. Aktuariella antaganden

Aktuariella antaganden är företagets bästa bedömning av de faktorer som avgör den totala slutliga förpliktelsen som ska betalas till de anställda efter avslutad anställning. De ska vara neutrala, det vill säga varken oförsiktiga eller överdrivet försiktiga. De ska också vara ömsesidigt förenliga, vilket uppnås genom att ekonomiska samband återspeglas mellan faktorer såsom exempelvis inflation och löneökningstakt. De aktuariella antagandena omfattar demografiska och finansiella antaganden. De demografiska antagandena involverar uppskattningar om framtida egenskaper hos nuvarande och tidigare anställda, exempelvis livslängd, personalomsättning, antalet som utnyttjar sjukvård enligt planen, omfattningen av förtidspensionering och arbetsförmåga med mera. Finansiella antaganden rör bland annat

diskonteringsraten och pensionsutbetalningarnas storlek, vilka ska baseras på marknadsförväntningar vid rapportperiodens slut om den period som förpliktelsen ska utbetalas. Diskonteringsräntan är ett viktigt antagande som ska återspegla pengars tidsvärde och anses ha en väsentlig betydelse för pensionsförpliktelsens storlek. (Marton et al. 2010) En separat diskonteringsränta ska användas för varje valutaområde, vilken också ska extrapoleras (Stadler, 2010). Extrapolering innebär att diskonteringsräntan justeras längs avkastningskurvan för att motsvara den beräknade förfallotiden för betalningarna. (IAS 19 p.81, Danin och Hed, 2009) På balansdagen ska, i första hand, räntan för förstklassiga företagsobligationer användas, men om det inte finns en fungerande marknad för sådana obligationer så ska den marknadsmässiga avkastningen på statsobligationer användas. (IAS 19 p.72-82) I dessa punkter anses standarden som tydlig och regelbaserad (Marton, 2012, RFR, 2011).

Glaum (2009) anger ett tydligt exempel att en ändring av diskonteringsraten med 1 % leder i genomsnitt till en ökning/sänkning av pensionsförpliktelsen med 15 %. Vid uppskattningen av diskonteringsräntan och övriga aktuariella antaganden reflekteras den tillgängliga statistiken, som ligger till grund för uppskattningarna, och företagsledningens förväntningar för den aktuella perioden. Med detta i åtanke och att redovisningen av pensionsförpliktelsen är komplex och kräver aktuariella antaganden, så är det möjligt att företagsledningen påverkar och förfinar de finansiella rapporterna. Detta fenomen kallas för earnings management.

Fasshauer, Glaum och Street (2008) bekräftar i sin studie att de flesta noterade företagen i Storbritannien år 2005 tillämpade en diskonteringsrate som är nära den nationella medianen (4,8 %). Dock fann de också att en del företag använde en allt för aggressiv diskonteringsrate som leder till en lägre pensionsförpliktelse, vilket användarna av de finansiella rapporterna bör vara skeptiska till. Även Committee of European Securities Regulators (CESR) har uttryckt sin orolighet i en undersökning från 2007 som de nationella tillsynsorganen i Europa deltog i. Respondenterna svarade att redovisningsvalen i IAS 19 måste minskas eller i vissa fall tas bort för att förbättra redovisningen av pensionsförpliktelser. Detta har varit i åtankarna vid utvecklingen av IAS 19. (CESR, 2007)

Marton (2012) anger att IAS 19 varken är principbaserad eller tvetydig vid "valet" av diskonteringsränta och att det därmed inte finns ett tolkningsutrymme. Fields et al. (2001) argumenterar att till följd av ett strängt regelverk uppstår ett problem. De menar att nya regler måste tillkomma för att reglera nya situationer och det är därför olika redovisningsval uppstår. Således är det svårt att förhindra att earnings management påverkar ett företags redovisningsval. I samma studie anger författarna att det finns tre motiveringar till varför earnings management sker. Till att börja med anges det att företagsledningen har incitament att påverka kontraktuella ersättningar, som leder till att agentkostnaderna ökar. Vidare är det även på grund av informationsasymmetrin och att företagsledningen vill påverka externa parter. Författarna redogör att studier hittat att företagets storlek, skuldsättningsgrad samt kontraktuella ersättningar till befattningshavare är företagsspecifika faktorer som påverkar ett

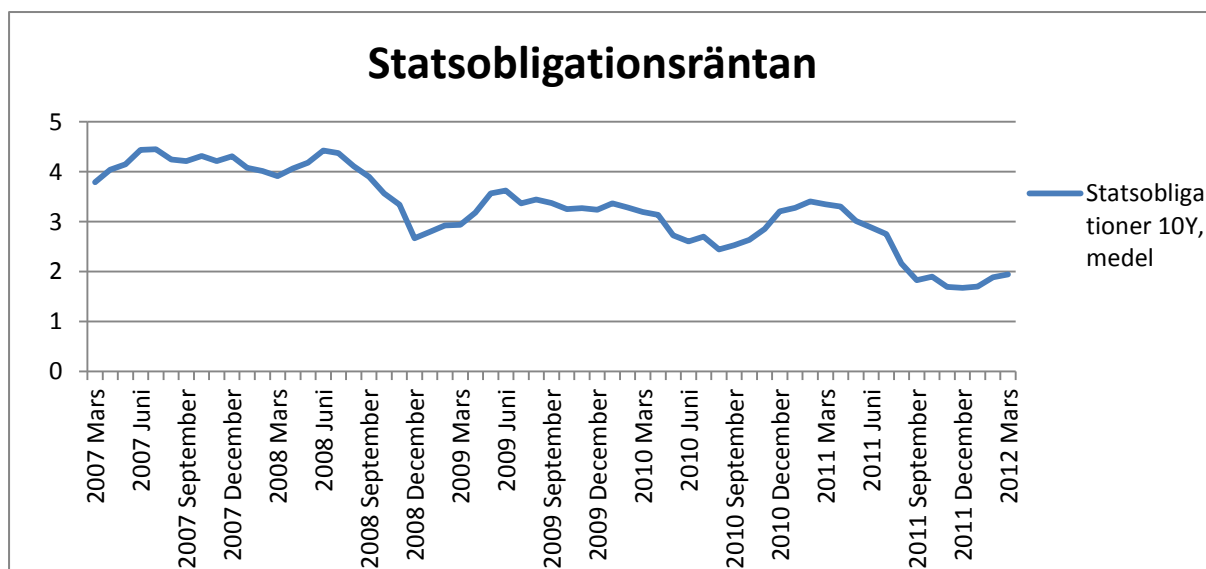
redovisningsval. Kontraktuella ersättningar till befattningshavare delas vanligtvis upp i långsiktiga och kortsiktiga mål. De långsiktiga målen baseras vanligtvis på företagets marknadsprestation och de kortsiktiga målen grundas ofta på prestationsmått utifrån de finansiella rapporterna.

3.4. Situationen i Sverige

3.4.1. Val av ränta

I Sverige ska statsobligationsräntan användas vid beräkning av pensionsskulder, eftersom det inte finns en fungerande marknad för förstklassiga företagsobligationer. Utvecklingen för statsobligationsräntan var relativt jämn innan den finansiella krisen år 2008, men efter krisen har avkastningen varit låg. Räntan för tioåriga statsobligationer sjönk från 4,3 % till 2,4 – 2,6% mellan år 2007 och 2008. (Nasdaq OMX, 2008) Detta kan också ses i diagrammet nedan som gjorts på data från Riksbanken och som inkluderar värden från mars 2007 till mars 2012.

Figur 2: Utveckling av statsobligationsräntan 2007-2012

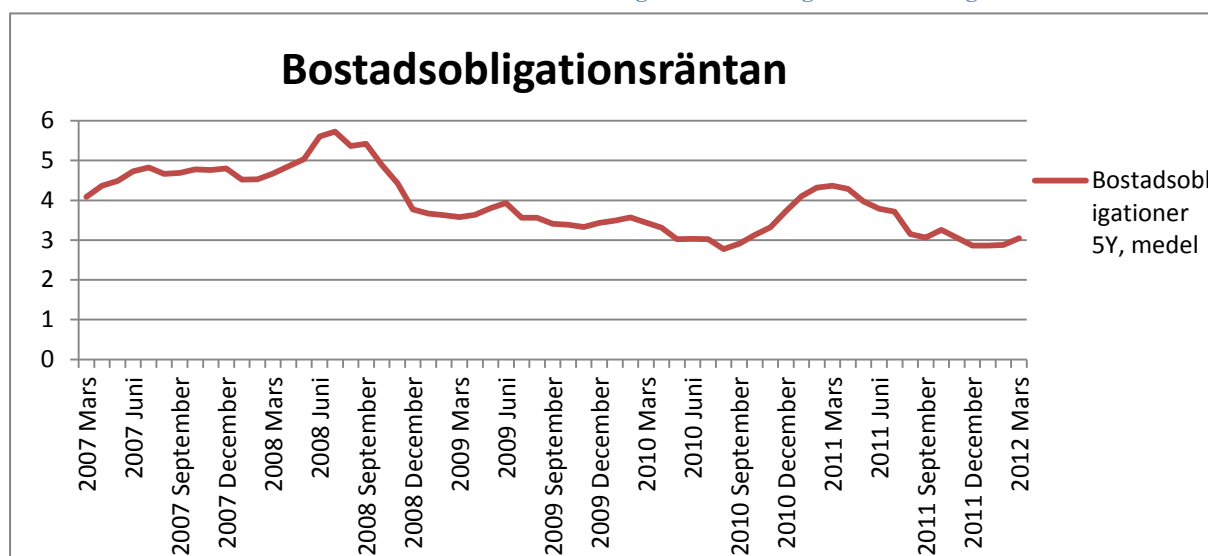

Data: från Riksbanken, Diagram: Författarnas egna

Svenska företags användning av statsobligationsräntan skulle därmed leda till att de skulle redovisa en större pensionsskuld och därmed överskatta skulden, jämfört med företag i länder som kan använda företagsobligationsräntan, då den räntan är högre. Denna jämförelse gör att den finansiella ställningen för företag i Sverige skulle framstå som försvagad. (Nasdaq OMX, 2008) Problematiken kring ränteskillnaden har också kommenterats av RFR där de nämner att de inte accepterar situationen eftersom att reglerna enligt IAS 19 är till nackdel för företag i länder som inte kan använda företagsobligationsräntan, då de fått redovisa en högre pensionsskuld på grund av skillnaden. De menar att det inte spelar någon roll om det finns en fungerande marknad för företagsobligationer eller inte, eftersom det ändå inte påverkar risken kopplat till betalningen av pensionerna. (RFR, 2010)

En möjlig svensk lösning till den låga statsobligationsräntan är att istället diskontera pensionsskulderna med bostadsobligationsräntan. (Rundfelt, 2011) Utvecklingen för bostadsobligationsräntan har varit ganska lik den för statsobligationsräntan, dock med undantaget att den inte varit lika låg. I diagrammet nedan visas utvecklingen av den femåriga bostadsobligationsräntan med data från Riksbanken från mars 2007 till mars 2012.

Figur 3: Utveckling av bostadsobligationsräntan 2007-2012

Data: från Riksbanken, Diagram: Författarnas egna

Marton (2012) anger att motiveringen kring detta val av diskonteringsränta kan vara olika, eftersom standarden är tydlig med vilka räntor som ska användas. Han nämner att det kan bero på att företagen vill använda denna ränta för att redovisa en lägre skuld eller också på grund av att öka jämförbarheten med pensionsskulder i andra valutor. Dock så är frågan om dessa skäl är att anse som frångående av standarden, då den inte lämnar något tolkningsutrymme vid valet av diskonteringsränta. Vidare nämner Marton (2012) att en tredje möjlig motivering är att se bostadsobligationsräntan som en form av företagsobligationsräntan, då banker (som ger ut bostadsobligationer) är företag. Han ifrågasätter dock detta och menar att det inte finns en logisk eller ekonomisk koppling mellan bostadsmarknaden och pensionsskulder. Om bostadsobligationer ändå kan ses som en form av företagsobligationer, så skulle detta innebära att det finns en fungerande marknad, vilket betyder att alla svenska företag måste använda bostadsobligationsräntan. (Marton, 2012)

PwC nämner i sina kommentarer till utkastet 2009 till IAS 19 att standarden leder till skillnader i hur den används i praktiken. Detta eftersom den varken förklarar vad skillnaden är mellan kraven att använda förstklassiga obligationer och kraven att använda statsobligationer, eller definierar vad en fungerande marknad innebär. (PwC, 2009b) I kommentarerna av Ernst & Young påpekas det att standarden är i behov av en förklaring av begreppet ”förstklassig”. (Ernst & Young, 2009)

3.4.2. Förmånsbestämda pensionsplaner i Alecta

I Sverige kan företag antingen hantera pensionsplanen för privatanställda tjänstemän, ITP⁶-planen, själva enligt den så kallade FPG/PRI-modellen eller genom en pensionsförsäkring hos Alecta. (PRI) I två uttalanden från Redovisningsrådets Akutgrupp^{7,8} diskuteras förmånsbestämda respektive avgiftsbestämda pensionsplaner i Sverige, där frågan är hur en ITP-plan som finansieras genom försäkring i Alecta ska klassificeras och om en sådan plan är en plan som omfattar flera arbetsgivare. De kommer fram till den ska redovisas som förmånsbestämd eftersom kraven för att klassificera den som avgiftsbestämd pensionsplan inte är uppfyllda, då endast de oantastbara förmånerna täcks av premien som betalas till Alecta. Vidare kommer de fram till att det är en plan som omfattar flera arbetsgivare, men diskuterar vilka förutsättningar som krävs för att kunna redovisa pensionsplaner som omfattar flera arbetsgivare som förmånsbestämda i enlighet med IAS 19. Bedömningen de gör är att dessa pensionsplaner ska redovisas på samma sätt som för vilken annan förmånsbestämd plan som helst då beräkningen av företagets proportionella andel fastställs för planen som helhet och då metoden för fördelningen av förpliktelse är konsekvent och tillförlitlig. Dock kommer Akutgruppen fram till att den information som Alecta lämnat ut år 2004 inte är utformad för att kunna redovisa pensionsplanerna som förmånsbestämda. Därför ska ITP-planer som finansierats genom försäkring i Alecta redovisas som avgiftsbestämda, eftersom det inte föreligger tillräcklig information för att kunna redovisa den som en förmånsbestämd. (URA 42 och URA 45)

3.5. Utvecklingen av IAS 19

För att underlätta redovisningen av ersättningar till anställda, gav IASB ut ett utkast år 2009 med förslag till förändringar för fastställandet av diskonteringsräntan vid beräkning av pensionsskulder. Förslaget är att ta bort möjligheten att använda statsobligationsräntan i länder där det inte finns en fungerande marknad för förstklassiga företagsobligationer. De menar att lydelsen att kunna använda statsobligationsräntan gör att företag med liknande pensionsåtaganden redovisar väldigt olika värden. Vidare så menar de att kreditspreaden mellan de olika obligationerna har ökat, främst på grund av finanskrisen. Genom att ta bort statsobligationsräntan så skall länder som inte har en fungerande marknad för förstklassiga företagsobligationer ta fram en hypotetisk ränta med vägledning i IAS 39 *Finansiella instrument*. Uppskattningen av räntan ska ske så att den leder till en realistisk bedömning av vilken ränta som skulle ha använts om det funnits en fungerande marknad för företagsobligationer. (Exposure Draft, 2009)

Utkastet kommenterades av RFR, där de först och främst nämner att de anser att ett beslut om att endast använda företagsobligationsräntan skulle leda till att kvalitén och användbarheten av den finansiella informationen i årsredovisningarna skulle öka. Vidare anser de att förändringen skulle underlätta problematiken kring skillnader i pensionsskulder på grund av

⁶ Industrins och handelns tilläggspension

⁷ URA 42 Klassificering av ITP-planer som finansieras genom försäkring i Alecta

⁸ URA 45 Pensionsplaner som omfattar flera arbetsgivare

användningen av de olika räntorna, som nämndes i tidigare avsnitt. (RFR, 2009) Till följd av dessa kommentarer, samt ett flertal andra kommentarer, som IASB erhöLL beslutades det i oktober 2009 att förslaget inte ska genomföras. Beslutet baseras på att förslaget skulle leda till ännu fler frågor och problem jämfört med den nuvarande standarden, vilket IASB inte förväntat sig. Således gäller fortfarande de nuvarande reglerna om diskonteringsräntan. (IASBb)

3.6. Tidigare studier

Stadler (2010) undersökte tyska börsnoterade företags diskonteringsränta under åren 1998-2006. Forskaren fann att företag som var nära korridoren, vid redovisning av de aktuariella förlusterna, använde en högre diskonteringsränta än räntan för förstklassiga företagsobligationer. Detta tyder på att företag begränsat sina aktuariella förluster. Stadler kunde dra slutsatsen att redovisningsval för pensionsförpliktelser används strategiskt i Tyskland och att de beror på vissa företagsspecifika faktorer. Stadler poängterade att skillnader i diskonteringsränta mellan företag beror vanligtvis på att pensionsplanerna finns i olika länder. Det kan också bero på att olika förstklassiga företagsobligationer används och att extrapolering görs olika samt att diskonteringsräntorna ofta är avrundade.

I en studie av Malinkova och Johansson (2010) har det undersökts hur värdering av pensionsåtaganden går till genom att iakttä de aktuariella åtaganden som företagen måste göra. Genom att bland annat studera fastställandet av diskonteringsräntan under krisåret 2008, kom de fram till att de flesta av företagen i undersökningen tyckte att det var svårt att avgöra nivån på räntan för statsobligationer. De fann dock att nästan alla de företag som de intervjuat använt samma diskonteringsränta, men att resonemangen kring valet skiljde sig mellan dem.

Danin och Hed (2009) undersökte finanskrisens påverkan på svenska företagens val av diskonteringsfaktor för statsobligationsräntan vid beräkning av pensionsskulder för åren 2007 och 2008. De fann att krisen starkt påverkat företagens val, då den lett till att företagen fått ökade svårigheter vid fastställandet av diskonteringsräntan eftersom osäkerheten i räntan påverkats. Det visades också att de flesta svenska företagen fått göra större avsättningar efter krisen på grund av att de sänkt diskonteringsräntan, vilket ökar pensionsskulden nuvärde. Vidare studerade de även om vissa utvalda företagsspecifika faktorer har en påverkan på valet av ränta. De testade företagsstorlek, bransch, soliditet, pensionsskuldens väsentlighet, anlita revisionsbyrå, anlita aktuarie och redovisningsmetod vid aktuariella förluster/vinster. De fann att pensionsskuldens väsentlighet för valet av nivå för koncernräntor hade en viss påverkan, men inte för sverigeräntor. Detta ansåg de vara förvånande då de förväntade sig ett samband för variablerna ”företagens storlek” och ”anlita aktuarie”. De drog därför slutsatsen att ”redovisningsvalet (diskonteringsräntan) är så pass specifikt att ”normala” karaktäristika och egenskaper som brukar spela in vid redovisningsval inte kan appliceras på ämnet”.

3.7. Hypotesutveckling

Tidigare studier som Fields et al. (2001), Watts och Zimmerman (1990), Holthausen och Leftwich (1983) och Heflin, Kwon och Wild (2002) har funnit att företags redovisningsval beror på företagsspecifika faktorer och till följd av detta vill vi applicera dessa generella slutsatser på vårt valda område. Vi kommer att undersöka om valet mellan statsobligationsränta och bostadsobligationsränta påverkas av företagsspecifika faktorer hos svenska börsnoterade företag. De fem variabler som valts i studien är *marknadsvärde*, *omsättning*, *pensionsskuldens väsentlighet*, *skuldsättningsgrad* och *bransch*. I detta avsnitt kommer de valda företagsspecifika faktorerna att motiveras och hypoteser kommer att utformas för de statistiska testerna.

Företagsstorlek har betydelse för olika redovisningsval som görs inom företaget (Holthausen och Leftwich, 1983, Watts och Zimmerman, 1978). I studien av Heflin, Kwon och Wild (2002) används marknadsvärde som en förklaringsvariabel för företagsstorlek. Utifrån denna förklaringsvariabel har forskarna funnit att stora och små företag redovisar samma ekonomiska händelse på olika sätt. Orsaken till detta anger Trombley (1989) beror på att en företagsledare i ett mindre företag antas vara mer riskbenägen, än en företagsledare i ett större företag eftersom de vill öka vinsten och växa. En annan orsak anges vara på grund av att stora och små företag är finansierade på olika sätt och övervakade olika mycket. Med detta menas att stora företag är ofta mer beroende av utomstående investerare och även mer förföljda av media och övervakningsorgan, jämfört med mindre företag. Watts och Zimmerman (1990) anger att de redovisningsval som stora företag gör syftar till att minska vinsten. Anledningen till varför stora företag gör dessa redovisningsval är för att stora företag med stora vinster har en politisk synlighet, som de vill minska genom att rapportera lägre vinster. Att ha en politisk synlighet innebär att företaget påtrycks för bland annat mer socialt ansvar, regleringar och högre skatter, vilket företagen vill undvika. (Watts och Zimmerman, 1990). Således kan en förväntning vara att större företag tillämpar statsobligationsräntan som diskonteringsränta för att den är lägre än bostadsobligationsräntan och leder till en högre pensionsskuld. I studien av Fields et al. (2001) är det funnet att marknadsvärde ofta används som ett långsiktigt mål, vilka företagsledningens kontraktuella ersättningar baseras på. Watts och Zimmerman (1990) har funnit att ledningens kontraktuella ersättningar påverkar redovisningsvalen.

Utöver variabeln marknadsvärde, så används även omsättning som en förklaringsvariabel för företagsstorlek i vår studie. Detta tillvägagångssätt benämns robustness test och syftar till att verifiera att resultatet inte är påverkat av vårt val av variabel för företagsstorlek (Claessens och Laeven, 2004). Huvudvariabeln är marknadsvärde, medan omsättning används mer som en kompletterande variabel för att många tidigare studier funnit att företagsstorlek är en väsentlig faktor som påverkar företags redovisningsval.

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan företagets marknadsvärde respektive omsättning och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan företagets marknadsvärde respektive omsättning och valet av diskonteringsränta

Heflin, Kwon och Wild (2002) och Hagerman och Zmijewski (1981) fann att risk påverkar ett företags redovisningsval. Vi använder *pensionsskulden dividerat med totala tillgångar* som en förklaringsvariabel för risk som antas påverka valet av diskonteringsränta. Fasshauser et al. (2008) använder totala tillgångar för att bedöma pensionsskuldens väsentlighet och de fann att om den överstiger 2 % så är den väsentlig för företaget. Således, finner vi att ju väsentligare pensionsskulden är för ett företag desto mer betydande är den för företagets risk och ekonomiska ställning. Därför antar vi att företag som har en pensionsskuld, som är en betydande del av balansomslutningen, lägger ner mer resurser på redovisningsvalet som ska minska pensionsskuldens väsentlighet. Enligt detta resonemang bör riskfyllda företag välja att diskontera pensionsskulden med bostadsobligationsräntan, eftersom den är högre jämfört med statsobligationsräntan, för att minska pensionsskulden samt företagets risk.

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan pensionsskuldens väsentlighet och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan pensionsskuldens väsentlighet och valet av diskonteringsränta

Watts och Zimmerman (1990) samt Holthausen och Leftwich (1983) har funnit att företags *skuldsättningsgrad* påverkar redovisningsvalen. Nyckeltalet används frekvent av företag för att bedöma den finansiella ställningen och deras långsiktiga betalningsförmåga. Vi finner det därför motiverat att använda variabeln som en förklaringsvariabel för just detta. Dechow, Ge och Schrand (2010) anger även att skuld och eget kapital är de mest använda variablerna som en förklaringsvariabel för företagsledningens incitament. Vi förväntar oss att företagsledningen väljer att använda bostadsobligationsräntan för att minska pensionsskulden, få en bättre skuldsättningsgrad och visa på en starkare finansiell ställning för investerare.

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan företagets skuldsättningsgrad och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan företagets skuldsättningsgrad och valet av diskonteringsränta

Ball och Foster (1982) anser att det är viktigt att beakta vilken *bransch* företag tillhör för att förstå deras redovisningsval. Företag i samma bransch använder ofta samma redovisningsval eftersom de är väldigt lika och möts av samma politiska påtryckning. Det är funnet att organisationer tenderar att ta efter liknande organisationer som de anser vara framgångsrika (DiMaggio och Powell, 1983). MacKay och Phillips (2005) fann att kapitalstruktur, teknologi och risk är faktorer som är gemensamma för företag i samma bransch, eftersom företagen

sneglar på varandra. Således fann forskarna att förändringar i dessa faktorer hos företag beror på förändringar hos företag i samma bransch, vilket stödjer en tidigare studie från Maksimovic och Zechner (1991). Det är funnet av Hammar och Hermansson (2005) att vilken bransch ett svenskt börsnoterat företag tillhör, påverkar valet av aktuariella antaganden vid värdering av pensionsskulden. Hammar och Hermansson (2005) anger att företag i samma bransch ser en trygghet i att redovisa liknande händelser på samma sätt. Framförallt anges det att företagen vill ha jämförbar diskonteringsränta för pensionsskulden. I vår studie förväntar vi oss att företag i samma bransch gör samma val av diskonteringsränta. Exempelvis kan ett företag i branschen Finans tillämpa statsobligationsräntan som diskonteringsränta för att övriga företag i samma bransch använder den och vice versa.

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan bransch och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan bransch och valet av diskonteringsränta

4. Empiri

I detta kapitel redogörs den deskriptiva statistiken och resultaten från de statistiska testerna som gjordes för skillnader mellan åren och för variablerna marknadsvärde, omsättning, pensionsskuldens väsentlighet, skuldsättningsgrad och bransch. Dessutom presenteras svaren från de två telefonintervjuerna.

4.1. Deskriptiv statistik

En majoritet av de 219 svenska börsnoterade företagen hade förmånsbestämda pensionsplaner som var försäkrade hos ett försäkringsbolag, vilka måste redovisas som avgiftsbestämda. I studien inkluderas därför endast 59 företag som redovisar förmånsbestämda pensionsplaner i balansräkningen. Av dessa företag tillhör 16 stycken Small Cap, 17 stycken Mid Cap och 26 stycken Large Cap på Nasdaq OMX Stockholm. Under år 2008-2011 ser fördelningen av valet mellan statsobligationsräntan (SO) och bostadsobligationsräntan (BO) som diskonteringsränta ut på följande sätt.

Tabell 1: Fördelning över valet av ränta år 2008-2011

År	2008	2009	2010	2011
SO	59	59	44	30
BO	0	0	15	29
Totalt	59	59	59	59

I tabell 1 ser vi att BO blev aktuell först år 2010. Resultaten visar också att användandet av BO som diskonteringsränta har ökat mer än 90 % mellan åren 2010 och 2011. Fördelningen i procent presenteras i tabell 2. Resultaten tyder på att 23,8 % av företagen har gått över från SO till BO mellan åren 2010 och 2011.

Tabell 2: Valet år 2010-2011 i procent

År	2010	2011	Totalt
SO	74,6 %	50,8 %	62,7 %
BO	25,4 %	49,2 %	37,3 %

4.2. Statistiskt test för forskningsfråga 1

För att statistiskt säkerställa att valet av diskonteringsränta för populationerna för år 2008-2011 skiljer sig åt använder vi oss av Kruskal-Wallis testet. Hypoteserna lyder:

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan år och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan år och valet av diskonteringsränta

Tabell 3: Resultat för åren och valet av ränta

	År	Antal	Genomsnittligt rangtal	χ^2	Frihetsgrad	Signifikans (p -värde)
Ränta	2008	59	96,50	64,759	3	0,000
	2009	59	96,50			
	2010	59	126,50			
	2011	59	154,50			

I tabell 3 specificerar de genomsnittliga rangtalen hur stor skillnaden är mellan varje år. Rangtalen för år 2008 och 2009 är samma, vilket tyder på att dessa populationer är likadana. Detta bekräftar den deskriptiva statistiken i tabell 1. I en jämförelse mellan rangtalen för år 2009 och 2010 visas en skillnad, detta eftersom SO är kodat till 1 och BO till 2. Att år 2010 har ett högre värde än år 2009 tyder på att BO började användas först då. Vidare kan det även konstateras att fler företag tillämpade BO år 2011 än år 2010. Tabell 3 visar också att p -värdet är 0,000 och med en signifikansnivå på $\alpha = 0,05$, kan vi förkasta H_0 eftersom p -värdet är lägre än 0,05. Detta innebär att populationerna inte är identiska mellan åren, utan valet av diskonteringsränta skiljer sig åt. Det föreligger alltså ett samband mellan år och valet av diskonteringsränta. Detta stärks också genom att observerat $\chi^2 = 64,759$ är större än kritiskt $\chi^2 = 7,81472$, vilket också tyder på att H_0 ska förkastas.

4.3. Statistiska tester för forskningsfråga 2

För att testa om det finns signifikanta samband mellan våra variabler och valet av diskonteringsränta använder oss av olika statistiska tester. Mann-Whitney testet används för omsättning och marknadsvärde och Spearmans rank correlation används för pensionsskulden väsentlighet och skuldsättningsgrad. Vidare används en korstabell med ett χ^2 -test ($r \times c$ contingency table test) för variabeln bransch.

4.3.1. Marknadsvärde

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan företagets marknadsvärde och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan företagets marknadsvärde och valet av diskonteringsränta

Tabell 4: Resultat för marknadsvärde och valet av ränta år 2008-2011

	Ränta	Antal	Genomsnittligt rangtal	Z-värde	Signifikans (p -värde)
Marknadsvärde	SO	192	113,01	-2,583	0,010
	BO	44	142,48		

Tabell 4 visar ett genomsnittligt rangtal på 113,01 för SO och 142,48 för BO, vilket tyder på att företag med ett högre marknadsvärde tenderar att välja BO som diskonteringsränta och vice versa. Detta är signifikant eftersom testets p -värde på 0,010 är lägre än signifikansnivån på $\alpha = 0,05$ och observerat z -värde på -2,583 är mindre än kritiskt z -värde på -1,96. Därför ska H_0 förkastas och det kan konstateras att marknadsvärde har ett samband med valet av diskonteringsränta.

4.3.2. Omsättning

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan företagets omsättning och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan företagets omsättning och valet av diskonteringsränta

Tabell 5: Resultat för omsättning och valet av ränta år 2008-2011

	Ränta	Antal	Genomsnittligt rangtal	Z-värde	Signifikans (p -värde)
Omsättning	SO	192	112,82	- 2,668	0,008
	BO	44	143,27		

De genomsnittliga rangtalen i tabell 5 visar på att företag med större omsättning tenderar att använda BO som diskonteringsränta, medan företag med mindre omsättning använder SO. Detta syns genom att BO erhåller ett högre genomsnittligt rangtal för omsättning än SO. För att statistiskt säkerställa att det genomsnittliga rangtalet för SO är lägre än BO, använder vi p -värdet. Med ett p -värde på 0,008 ska H_0 förkastas eftersom 0,008 är lägre än signifikansnivån på $\alpha = 0,05$. Med ett observerat z -värde på -2,668 och ett kritiskt z -värde på -1,96 bekräftas att H_0 ska förkastas. Således tyder testet på att det föreligger ett samband mellan företagets omsättning och valet av diskonteringsränta.

4.3.3. Pensionsskuldens väsentlighet

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan pensionsskuldens väsentlighet och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan pensionsskuldens väsentlighet och valet av diskonteringsränta

Tabell 6: Resultat för pensionsskuldens väsentlighet och valet av ränta år 2008-2011

År 2008 - 2011		Pensionsskuldens väsentlighet	Räntor
Pensionsskuldens väsentlighet	Korrelationskoefficient	1,000	- 0,024
	Signifikans (p -värde)	---	0,714
	Observationer	236	236

Ovanstående tabell visar att korrelationskoefficienten är -0,024, vilket är nära noll. Detta tyder på att det inte finns något samband. P -värdet styrker detta resultat då 0,714 är större än signifikansnivån på $\alpha = 0,05$. Således ska H_0 inte förkastas, det vill säga det inte föreligger ett signifikant samband mellan pensionsskuldens väsentlighet och valet av diskonteringsränta.

4.3.4. Skuldsättningsgrad

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan företagets skuldsättningsgrad och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan företagets skuldsättningsgrad och valet av diskonteringsränta

Tabell 7: Resultat för skuldsättningsgrad och valet av ränta år 2008-2011

År 2008 - 2011		Skuldsättningsgrad	Räntor
Skuldsättningsgrad	Korrelationskoefficient	1,000	-0,071
	Signifikans (p -värde)	---	0,278
	Observationer	236	236

I tabell 7 redogörs att korrelationskoefficienten är -0,071 för sambandet mellan skuldsättningsgrad och vald diskonteringsränta. Med ett p -värde på 0,278 som överstiger $\alpha=0,05$, ska H_0 inte förkastas och vi kan dra slutsatsen att det inte föreligger ett samband mellan företagets skuldsättningsgrad och valet av diskonteringsränta.

4.3.5. Bransch

H_0 = Det **föreligger inte** ett samband mellan bransch och valet av diskonteringsränta

H_1 = Det **föreligger** ett samband mellan bransch och valet av diskonteringsränta

Tabell 8: Korstabell för branscherna och valet av ränta år 2010

		Branscher				
2010		IT/Tele	Finans	Daglig- /Sällanköpsvaror	Industri/Material	Hälsovård
SO	Observerat antal	1	9	9	23	2
	Förväntat	2,2	8,2	10,4	21,6	1,5
	%	2,3 %	20,5 %	20,5 %	52,3 %	4,5 %
BO	Observerat antal	2	2	5	6	0
	Förväntat	0,8	2,8	3,6	7,4	0,5
	%	13,3 %	13,3 %	33,3 %	40,0 %	0,0 %

Tabell 9: Resultat för bransch och valet av ränta år 2010

	χ^2	Frihetsgrad	P -värde	Exakt P -värde
Pearson Chi-Square	4,802 ^a	4	0,308	0,290
Fishers exakta test	4,258			0,336
Observationer	59			

a. 6 cells (60,0 %) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,51.

Tabell 9 visar ett exakt p -värde för Fishers exakta test på 0,336, vilket är större än $\alpha = 0,05$. Till följd av detta kan H_0 inte förkastas och det kan konstateras att det inte föreligger ett samband mellan bransch och valet av diskonteringsränta år 2010. Resultatet bekräftas också genom att observerat χ^2 -värde på 4,258 är mindre än kritiska χ^2 -värdet på 9,48773. I tabell 8 redogörs att skillnaden inte är stor mellan de observerade antalen och de förväntade antalen, vilket indikerar att H_0 inte ska kunna förkastas.

Tabell 10: Korstabell för branscherna och valet av ränta år 2011

		Branscher				
2011		IT/Tele	Finans	Daglig- /Sällanköpsvaror	Industri/Material	Hälsovård
SO	Observerat antal	1	4	5	18	2
	Förväntat	1,5	5,6	7,1	14,7	1
	%	3,3 %	13,3 %	16,7 %	60,0 %	6,7 %
BO	Observerat antal	2	7	9	11	0
	Förväntat	1,5	5,4	6,9	14,3	1
	%	6,9 %	24,1 %	31,0 %	37,9 %	0,0 %

Tabell 11: Resultat för bransch och valet av ränta år 2011

	χ^2	Frihetsgrad	P-värde	Exakt P-värde
Pearson Chi-Square	5,969 ^a	4	0,201	0,199
Fishers exakta test	5,596			0,200
Observationer	59			

a. 4 cells (40,0 %) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,98.

Resultaten för år 2011 presenteras i tabell 10 och 11. Det exakta p -värdet för Fishers exakta test är 0,200 och med en signifikansnivå på $\alpha = 0,05$ ska H_0 inte förkastas. Det föreligger inte ett statistiskt säkerställt samband mellan bransch och valet av diskonteringsränta för år 2011. Detta stöds också av ett observerat χ^2 -värde på 5,596 och ett kritiskt χ^2 -värde på 9,48773. Liksom för testet för år 2010 är skillnaden inte stor mellan de observerade antalen och de förväntade antalen för år 2011. Detta redogörs i tabell 10 och indikerar att H_0 inte ska kunna förkastas.

4.3.6. Sammanfattning av resultaten

Tabell 12: Sammanfattning av resultaten från testerna

Forskningsfråga 1

Det föreligger en skillnad mellan åren och val av diskonteringsränta

- men år 2008 och 2009 är identiska

Forskningsfråga 2

Variabel och valet av diskonteringsränta

- både omsättning och marknadsvärde **har** en påverkan
- pensionsskuldens väsentlighet, skuldsättningsgrad och bransch **har inte** en påverkan

4.4. Intervjuer

Redovisningsexpert X tror att anledningen till varför svenska börsnoterade företag väljer bostadsobligationsräntan är för att de känner sig missgynnade, jämfört med företag i andra länder, med en annan valuta. Dessa företag är konkurrenter till de svenska företagen och att de får använda en högre ränta, för att de har en fungerande marknad för företagsobligationer i Euro, är inte rättvist. Således, tror X att bostadsobligationsräntan används för att den är högre jämfört med statsobligationsräntan, vilket leder till en lägre pensionsskuld och en bättre jämförbarhet med konkurrenter i ett annat valutaområde. Dock är detta argument inte hållbart

vid en revision. Företagen argumenterar istället att bostadsobligationsräntan är en företagsobligationsränta, eftersom de ges ut av banker som är företag. Redovisningsexpert Y håller med om detta, men ifrågasätter om det är denna typ av företagsobligation som IAS 19 menar, eftersom bostadsobligationer har säkerhet i bostäder, medan företagsobligationer har säkerhet i företag. Således är det en tolkning av IAS 19 som måste göras, vilket blir avgörande för vilken diskonteringsränta som ska användas.

Båda respondenterna talar om att varken Nasdaq eller RFR har tagit ställning till vilken diskonteringsränta som ska användas. Nasdaq, som har hand om tillsynen på börsen, har inte ställt några frågor kring varför bostadsobligationsräntan används, utan verkar ha nöjt sig med att företag motiverat och förklarat valet. Redovisningsexpert X trodde att Nasdaq skulle ge sig in i diskussionen, men anger att så inte skett. Dessutom har RFR inte ens velat uttala sig i ämnet. Redovisningsexpert X menar att revisionsbyråerna inte kan säga om det ena är rätt eller fel, utan accepterar båda räntorna bara det argumenteras för den valda räntan. Redovisningsexpert Y håller med om detta och fyller i att IAS 19 eller Basis for Conclusions inte är tillräckligt distinkt och ger ingen vidare vägledning. Det saknas en tydligare definition om vad en deep market och en företagsobligation egentligen är. Det står endast att en deep market är en välfungerande marknad och att en förstklassig företagsobligation har en rating på minst AA. Detta skapar ett tolkningsutrymme som revisionsbyråerna låter företagen göra. Redovisningsexpert X påpekar också att det inte bara är räntan som påverkar pensionsskuldens storlek, utan även beräkningen som sker på olika sätt. X menar att om de andra problemen, som exempelvis beräkningen, har accepterats så skulle det vara konstigt om problemet kring räntan uppmärksammas mer och företagen begränsas från att göra olika.

Både redovisningsexpert X och redovisningsexpert Y berättar att användningen av bostadsobligationsräntan som diskonteringsränta för pensionsförpliktelserna började i årsredovisningarna för år 2010. En del företag hade sneplat på bostadsobligationsräntan redan innan år 2010, men ansåg inte att marknaden varit tillräckligt ”välfungerande” då och därför inte använt den som diskonteringsränta. De vet inte vem som var först med att använda bostadsobligationsräntan, men att den började användas just år 2010 tror de vara till följd av att företag undersökt om bostadsobligationsmarknaden blivit en ”fungerande marknad” och således i enlighet med begreppet i IAS 19. Företag tittade på hur handeln med bostadsobligationer varit under åren och det bekräftades att den hade ökat, det vill säga, marknaden hade blivit mer fungerande. Företagen tolkade resultaten olika, vilket förklarar varför en del företag använde bostadsobligationsräntan för första gången i årsredovisningen för år 2010, medan andra år 2011, och varför resten av företagen tillämpar statsobligationsräntan. Redovisningsexpert X spekulerar att bolagen intresserat sig för den svenska bostadsobligationsmarknaden sedan krisen år 2008, eftersom räntan för statsobligationer sedan dess gått ner. Om statsobligationsräntan legat på samma nivå som en företagsobligationsränta så hade kanske de svenska börsnoterade företagen inte varit så intresserade att diskutera bostadsobligationsräntan. Mycket handlar om det som sagt ovan, att de svenska börsnoterade företagen känner sig missgynnade jämfört med utländska

konkurrenter, eftersom den svenska skulden diskonteras med 2-2,5 % medan skulden i Tyskland diskonteras med 6 %. Det är varken rättvist eller jämförbart, eftersom den svenska skulden blir 80 % högre, trots att det är exakt samma betalningsflöden i framtiden. Redovisningsexpert Y, å andra sidan, kan inte spekulera i detta, utan menar att mycket beror på vad som står i standarderna och hur det tolkas. Vidare, så menar redovisningsexpert X att de företag som valt att använda bostadsobligationsräntan anser troligen att alla svenska börsnoterade företag borde göra det, eftersom att det är en form av företagsobligation och att det ökar jämförbarheten med utländska företag. De företag som inte anser att det är en tillräckligt fungerande marknad tycker, å andra sidan, att inget företag ska använda den räntan. Redovisningsexpert X spekulerar också att orsaken till att många börsnoterade företag som valt bostadsobligationsräntan kan bero på att företag har haft diskussioner om att använda räntan.

Slutligen diskuterades frågan om respondenterna tror att företagsspecifika faktorer påverkar valet av diskonteringsränta, så svarar de att egenskaperna hos företagen troligen inte påverkar valet. Båda nämner att olika faktorer som till exempel bransch, revisionsbyrå eller skuldsättningsgrad inte skulle leda till att företagen tycker det ena eller det andra. De misstänker dock att pensionsskuldens väsentlighet kan ha en viss påverkan. Redovisningsexpert Y menar att om pensioner är en viktig post, så borde en högre ränta vara mer tilltalande, eftersom den minskar skulden, men samtidigt bör det styrande vara själva bedömningen av regelverket. Vidare nämner redovisningsexpert X att storlek kan påverka, eftersom de större svenska börsnoterade företagen i större utsträckning har diskuterat frågan och gjort en analys på vad det skulle betyda för dem om de valde en annan ränta än statsobligationsräntan.

5. Analys

I detta kapitel analyseras resultaten från de statistiska testerna och svaren från de två intervjuerna, vilka kopplas till referensramen och tidigare studier.

5.1. Redovisning av pensionsskulder

Vid datainsamlingen hittades det att majoriteten av de svenska börsnoterade företagen redovisar pensioner som avgiftsbestämda. Visserligen var det många företag som både hade avgiftsbestämda och förmånsbestämda pensionsplaner, men det finns en tydlig trend att lämna över risken för pensionerna till ett försäkringsbolag. Således blir företagets enda förpliktelse att betala premierna, medan de anställda får stå för risken för pensionernas avkastning. Orsaken till denna trend kan vara att företagen upplever att det är bättre att lämna över risken för pensionsförpliktelse till en annan part eller för att de upplever att redovisningen av förmånsbestämda pensionsplaner enligt IAS 19 är komplex och resurskrävande. Detta kan vara en indikation på att IAS 19 behöver bli mer regelbaserad i sin helhet och inte lämna utrymme för tolkningar vid exempelvis beräkning av de aktuariella antagandena. Redovisningsexpert Y instämmer med påståendet genom att säga att varken IAS 19 eller Basis for Conclusions är tillräckligt distinkt och ger ingen vidare vägledning. År 2009 kom det ut ett utkast som föreslog att SO skulle strykas och istället skulle företag i länder som inte har en fungerande marknad för företagsobligationer räkna fram en hypotetisk företagsobligationsränta. Med hänsyn till att många av de svenska företagen möjligtvis redan upplever att redovisningen av pensionsskulder är komplex, så skulle en sådan ändring av regelverket göra standarden ännu mer komplex. Detta tankesätt är det samma som RFR redogjorde i sin kommentar till utkastet.

Utifrån en generell analys bör det som IAS 19 föreskriver vara det styrande vid redovisning av pensionsskulder. Detta är något som redovisningsexpert Y anger flera gånger och vill påpeka ordentligt. Dock ifrågasätter vi denna tankegång eftersom företagen verkar uppleva standarden som otydlig och som ger ett utrymme för tolkningar och därmed inte är tillräckligt styrande som Y påstår. Det är också oundvikligt att anse att standarden är orättvis eller ojämförbar när den lämnar två alternativ vid bestämmandet av en diskonteringsränta. Redovisningsexpert X berättar att det är så företagen resonerar. Företagsobligationsräntan och SO är på olika nivåer beroende på vilket valutaområde pensionsförpliktelse finns inom. Även samma ränta inom olika valutaområden kan vara på olika nivåer beroende på vilket land företaget har pensionsförpliktelsen. Att en del svenska företag har börjat använda BO kan ha lett till att pensionsskulden blivit mer rättvis och jämförbar med utländska konkurrenters pensionsskulder, men det har försämrat jämförbarheten med pensionsskulderna från nationella konkurrenter.

En redogörelse för hur en förändring av räntenivån påverkar skulden angavs i en känslighetsanalys av till exempel Industrial and Financial Systems (IFS) och Husqvarna. IFS angav att om diskonteringsräntan varit 1 % högre/lägre hade skulden minskat/ökat med 21,7% respektive 29,6 %. Husqvarna angav att en ökning av diskonteringsräntan med 0,5 % skulle

minska pensionsskulderna med 7 %, och att en minskning med 0,5 % skulle öka pensionsskulderna med 8 %. Detta visar på hur pass väsentlig diskonteringsräntan är vid värdering av pensionsskulden. Med tanke på detta anser vi att det är betydande att företagen gör någorlunda likadant vid valet av ränta. Väsentligheten diskuteras av Glaum (2009), som även påpekar att det är möjligt att företagsledningen, på grund av att redovisningen av pensionsskulder är komplex, förfinar de finansiella rapporterna genom earnings management.

Vid valet mellan SO och BO som diskonteringsränta kan korridoren haft en påverkan. När företagets pensionsskuld ligger nära korridoren kanske företaget väljer att byta till BO för att klara gränsen på +10 %. Om de däremot upptäcker att de klarar gränsen med SO som diskonteringsränta så väljer de att inte byta till BO, eftersom de ändå inte behöver redovisa den aktuariella förlusten. Detta resonemang kan stödjas av Stadler (2010), som fann att tyska företag som redovisade enligt korridoren och låg nära gränsen för att erkänna förlusten, tillämpade en högre diskonteringsränta än räntan för förstklassiga företagsobligationer som används i Tyskland. Dock testas inte detta i studien, men denna redovisningsmetod kan ha en påverkan på valet av diskonteringsränta.

5.2. Forskningsfråga 1

I studien inkluderas 59 svenska börsnoterade företag med förmånsbestämda pensionsplaner under åren 2008-2011. IAS 19 anger att företag i första hand ska använda den förstklassiga företagsobligationsräntan och om det inte finns en sådan fungerande marknad ska den marknadsmässiga avkastningen på SO tillämpas. Denna riktlinje är tydlig, vilket gör att den uppfattas som regelbaserad (Marton, 2012, RFR, 2011). Fields et al. (2001) argumenterar att nackdelen med en regelbaserad standard är att de nuvarande reglerna inte reglerar nyuppkomna situationer och således uppstår ett tolkningsutrymme. Danin och Hed (2009) fann att krisen år 2008 påverkat svenska företags redovisningsval, eftersom företagen fått ökade svårigheter vid fastställandet av diskonteringsräntan på grund av att osäkerheten i räntan påverkats. Detta bekräftas också av Malinkova och Johansson (2010). Redovisningsexpert X spekulerar att bostadsobligationsmarknaden har blivit mer intressant för företag sedan krisen, eftersom SO sedan dess har gått ner. X menar att om SO legat på samma nivå som en företagsobligationsränta, så hade de svenska börsnoterade företagen kanske inte varit så intresserade att diskutera BO. Här kan paralleller dras till Fields et al. (2001) som argumenterar att nya situationer bidrar till nya redovisningsval. Applicerat på situationen i Sverige kan krisen ha bidragit till att företag blivit mer intresserade av ett alternativ till SO, således ett nytt redovisningsval som IAS 19 inte reglerar.

I det statistiska testet förkastas H_0 och vi kan konkludera att det finns ett samband mellan år och valet av diskonteringsränta. År 2008 och 2009 användes endast SO medan år 2010 började användandet av BO som diskonteringsränta. Detta syns även i den deskriptiva statistiken och stämmer överens med svaren från redovisningsexperterna. Redovisningsexpert X anger att anledningen till varför BO började användas beror på att företag har känt sig missgynnade jämfört med konkurrenter i utlandet. Redan innan år 2010 hade en del företag sneglat på BO, men inte ansett att marknaden varit tillräckligt djup och välfungerande för att

vara i enlighet med IAS 19. Således, ansåg en del företag att marknaden för bostadsobligationer blev djup och välfungerande år 2010. Testet visar också att under perioden har företag börjat använda BO under olika år. Antalet företag som använder BO år 2011 är fler än år 2010. Med hänvisning till redovisningsexperterna kan denna ökning bero på att fler företag anser att marknaden för bostadsobligationer blivit mer djup och välfungerande. Således är företagens tolkning av standardens riktlinjer en central del vid valet av diskonteringsränta.

Redovisningsexperterna anger att företagen upplever att standarden inte är tillräckligt tydlig med vad som menas med en välfungerande marknad och att det finns ett tolkningsutrymme. Att detta är ett problem bekräftas av kommentarerna till ändringarna av IAS 19 från PwC. Ett annat problem är att definitionen av förstklassig företagsobligation anses vara för vag enligt Ernst & Young och redovisningsexpert Y. I kontrast till detta tycker Marton (2012) att IAS 19 är tydlig med vilken diskonteringsränta som ska användas; i första hand företagsobligationsränta och i andra hand SO. Han anser att det inte finns ett tolkningsutrymme och tror att företagen vill använda BO för att redovisa en lägre skuld eller för att öka jämförbarheten med pensionskulder i andra valutor. De två sistnämnda påståenden matchar redovisningsexperternas funderingar. Marton (2012) anger att en tredje motivering till varför BO används, är att företagen ser BO som en företagsobligationsränta, eftersom det är banker som utger räntan. Detta stämmer överens med redovisningsexperternas svar och de tillägger att motiveringen håller vid en revidering. Dock nämner Marton att genom detta synsätt bör alla svenska börsnoterade företag använda BO, eftersom det är den räntan som ska användas i första hand enligt IAS 19. Redovisningsexperterna möter detta med att ange att revisionsbyråerna låter företag tolka standarden själva och om de motiverar sitt val godkänns valet. Dock funderar de på om BO är den typ av företagsobligationsränta som IAS 19 verkligen menar.

5.3. Forskningsfråga 2

Den andra forskningsfrågan syftar till att undersöka om företagsspecifika faktorer påverkar deras val av diskonteringsränta. Från ett övergripande perspektiv handlar detta om ett av många redovisningsval som företag ställs inför och tidigare studier har funnit att redovisningsval påverkas av företagsspecifika faktorer, men de har inte studerat just valet av diskonteringsränta för pensionsförpliktelser.

I det första statistiska testet undersöktes om marknadsvärde har påverkan vid valet av diskonteringsränta. Resultatet visade att det finns ett signifikant samband och att företag med högre marknadsvärde tenderar att välja BO. Detta är i motsättning till vår förväntning som var att större företag tillämpar SO som diskonteringsränta för att den är lägre än BO och leder till en högre pensionskulld. Resultaten är således heller inte i enlighet med Watts och Zimmerman (1990), som argumenterar att större företag gör redovisningsval som leder till en minskad vinst, för att få en lägre politisk synlighet. Trombley (1989) menar att mindre företag är mer riskbenägna, eftersom de vill öka sin vinst och växa. Valet av diskonteringsränta verkar inte påverkas av företagsledningens incitament att ha en lägre vinst och därmed en

lägre politisk synlighet. Dock är det andra aktuariella antaganden, utöver diskonteringsräntan, som påverkar värderingen av pensionsskulden, vilket redovisningsexpert X också påpekar. Dessa kan i sin tur påverka vinsten och den politiska synligheten. Dessa andra aktuariella antaganden tar vår studie inte hänsyn till, utan visar endast att valet av diskonteringsränta hos större företag inte har en påverkan för vinsten och den politiska synligheten.

I studien av Heflin, Kwon och Wild (2002) användes marknadsvärde som en förklaringsvariabel för företagsstorlek och de fann att stora och små företag redovisar samma ekonomiska händelse på olika sätt. Detta är i enlighet med testets resultat, det vill säga, att valet av diskonteringsränta skiljer sig beroende på om det är ett stort eller litet företag. Vidare användes också omsättning som en förklaringsvariabel för företagsstorlek. Resultatet stödjer utfallet från testerna för marknadsvärde. Resultaten är i enlighet med Holthausen och Leftwich (1983) och Watts och Zimmerman (1978), som funnit att företagsstorlek är en faktor som påverkar redovisningsval. Redovisningsexpert X nämnde att företagsstorlek kan påverka valet av diskonteringsränta för att större företag i större utsträckning diskuterat och analyserat vad en annan ränta än SO skulle få för påverkan för deras pensionsskuld.

Watts och Zimmerman (1990) fann att företagsledningens kontraktuella ersättningar påverkar redovisningsval. Marknadsvärde anses vara ett långsiktigt mål i de kontraktuella ersättningar och beroende på om målet uppfylls så erhålls en viss mängd bonus (Fields et al., 2001). Vid redovisning av pensionsskulder kan en orsak till varför företag väljer BO vara att minska skulden och påverka marknadsvärdet för att således försöka uppnå det långsiktiga målet i den avtalade bonusen.

Vidare var pensionsskuldens väsentlighet en variabel som testades. Fasshauser et al. (2008) fann att om pensionsskulden överstiger 2 % av de totala tillgångarna så är den väsentlig för företaget. Appliceras detta på vår data ser vi i nedanstående tabell hur många företag som har en pensionsskuld större än 2 % av de totala tillgångarna. Dessutom redovisas hur många av dessa företag som väljer SO respektive BO som diskonteringsränta.

Tabell 13: Företag som har en pensionsskuld större än 2 % av totala tillgångar

		Pensionsskuld > 2 % av totala tillgångar		
		SO	BO	Totalt
År	2008	35	0	35
	2009	34	0	34
	2010	24	9	33
	2011	18	16	34
	Totalt	111	25	136

År 2010 var det 33 av 59 företag som hade en väsentlig pensionsskuld. Förväntningarna var att en betydande del av de 33 företagen skulle valt BO som diskonteringsränta eftersom de har en väsentlig pensionsskuld och BO leder till en lägre pensionsskuld. Dessa förväntningar är också i enlighet med redovisningsexperternas uttalanden. Dock visar tabell 13 att endast 9 av 33 företag valde BO, vilket kan indikera på att pensionsskuldens väsentlighet inte har en påverkan på valet av diskonteringsränta. Samma indikation finns för år 2011. Detta

resonemang bekräftas i det statistiska testet för pensionsskuldens väsentlighet. Resultaten visade att H_0 inte ska förkastas, vilket innebär att det inte föreligger ett signifikant samband mellan pensionsskuldens väsentlighet och valet av diskonteringsränta. Detta innebär att företag väljer diskonteringsränta oavsett risken för pensionsskulden, eftersom vi använder pensionsskulden dividerat med totala tillgångar som en förklaringsvariabel för risk. Detta är inte i enlighet med våra förväntningar och är även i motsättning till studierna av Heflin, Kwon, Wild (2002) och Hagerman och Zmijewski (1981). Resultaten för pensionsskuldens väsentlighet stödjer dock studien av Hed och Danin (2009) som fann att pensionsskuldens väsentlighet inte har en påverkan vid fastställandet av nivån på diskonteringsräntan för sverigeräntor.

De statistiska resultaten för skuldsättningsgrad och valet av diskonteringsränta visade inte på ett signifikant samband. Detta tyder på att företags skuldsättningsgrad inte har påverkan på vilken ränta som väljs för diskontering av pensionsförpliktelsen. Resultatet är inte i enlighet med våra förväntningar som är baserad på tidigare forskning. Vi förväntade oss att företag väljer BO för att få en lägre pensionsskuld och en lägre skuldsättningsgrad och därmed visa en starkare finansiell ställning för investerare. Watts och Zimmerman (1990) samt Holthausen och Leftwich (1983) fann att skuldsättningsgrad har påverkan på ett företags redovisningsval. Våra resultat tyder dock på att vid valet av diskonteringsränta för värdering av pensionsskulder gäller inte deras slutsats. Å andra sidan sa redovisningsexperterna att de inte förväntade sig att skuldsättningsgrad skulle ha en påverkan vid valet. Anledningen till varför resultaten inte är i enlighet med studierna av Watts och Zimmerman (1990) samt Holthausen och Leftwich (1983) och inte kan appliceras på vår studie, kan möjligtvis förklaras genom att valet av diskonteringsränta är ett mindre väsentligt redovisningsval jämfört med exempelvis redovisningsvalen kring leasing och goodwill. Dessutom är valet av diskonteringsränta mellan BO och SO endast aktuellt för svenska företag, vilket gör det till ett specifikt redovisningsval.

Resultaten för bransch visade på att det inte föreligger ett samband mellan bransch och valet av diskonteringsränta, varken för år 2010 eller år 2011. Detta tyder på att vad gäller valet av diskonteringsränta väljer företag i samma bransch olika diskonteringsränta. Resultatet stödjer redovisningsexperternas antaganden. Företagen sneglar inte på varandra vad gäller detta redovisningsval, som påstås av Ball och Foster (1982) och DiMaggio och Powell (1983). Anledningen till varför de statistiska testen inte bekräftade förväntningarna kan vara på grund av att företag i samma bransch hellre sneglar på mer betydande redovisningsval, som till exempel redovisning av tillgångar för den specifika branschen, än valet av diskonteringsränta.

Hammar och Hermansson (2005) fann att bransch påverkar valet av aktuariella antaganden och att företag vill ha en jämförbar diskonteringsränta sinsemellan. Detta är i kontrast till våra resultat och studien av Hed och Danin (2009). Det som anses vara gemensamt för företag i samma bransch är kapitalstruktur, teknologi och risk (MacKay och Phillips, 2005). Således kan resultaten för variabeln bransch kopplas till resultatet för skuldsättningsgrad. Båda dessa tester visade på att variablerna inte har påverkan på valet av diskonteringsränta, vilket innebär att variablerna stödjer varandra och kan kopplas till studien av MacKay och Phillips (2005).

6. Slutsatser

I detta kapitel presenteras våra slutsatser utifrån empirin och analysen. Vi besvarar våra forskningsfrågor som introducerades i uppsatsens första kapitel. Dessutom redogörs förslag till fortsatt forskning.

6.1. Förmånsbestämda pensionsplaner vs avgiftsbestämda pensionsplaner

Det finns en tydlig trend att lämna över risken för pensionsskulder till ett försäkringsbolag, istället för att behålla risken inom företaget och redovisa förmånsbestämda pensionsplaner i balansräkningen. Detta kan vara till följd av att företagen upplever IAS 19 som komplex och resurskrävande. Idag är standarden inte tillräckligt distinkt och ger ingen vidare vägledning enligt redovisningsexpert Y. Vi delar denna åsikt och finner att IAS 19 behöver bli mer regelbaserad i sin helhet och inte lämna stora tolkningsutrymmen. Även tillsynsorganen i övriga Europa upplever att redovisningsvalen i IAS 19 måste minskas eller i vissa fall tas bort för att förbättra redovisningen av pensionsförpliktelser. Vi tror att om IAS 19 inte förbättras och blir mindre komplex så kommer fler företag att välja att försäkra sina förmånsbestämda pensionsplaner och därmed redovisa dem som avgiftsbestämda.

6.2. Forskningsfråga 1

Krisen år 2008 bidrog till ett gap mellan förstklassiga företagsobligationsräntan och statsobligationsräntan (SO). Redovisningsexpert X spekulerar att de svenska företagen upplevde sig vara missgynnade jämfört med utländska konkurrenter. Till följd av detta började en del företag analysera räntan för bostadsobligationsmarknaden som ett alternativ vid diskonteringen. År 2010 började en del företag att använda bostadsobligationsräntan (BO) för att de ansåg att det var en form av företagsobligationsränta och att marknaden var tillräckligt välfungerande. Detta har lett till att pensionsskulden har blivit mer rättvis och jämförbar med utländska konkurrenters pensionsskulder, men kan ha försämrat jämförbarheten med nationella konkurrenter. Således anser vi att BO blivit ett alternativ dels till följd av den nya situationen som krisen skapade och dels på grund av en del företags tolkningar av IAS 19. Dessa tolkningar berör främst definitionen av en företagsobligation och en välfungerande marknad.

Uppsatsens syfte var också att identifiera hur fördelningen av valet mellan SO och BO ser ut under åren 2008 till 2011. Både deskriptivt och genom ett statistiskt test har vi funnit att det föreligger ett samband mellan åren och valet av diskonteringsränta. BO började användas först år 2010, vilket även redovisningsexperterna angav. Vi kan också konstatera att det var fler företag som använde BO år 2011, jämfört med året innan. Orsaken till att företagen väljer BO under olika år finner vi är på grund av att revisionsbyråerna tillåter företagen själva tolka riktlinjerna i IAS 19.

Om BO är att anses som en företagsobligationsränta, bör alla företag tillämpa denna ränta eftersom det är det första alternativet som anges i IAS 19. Varken Nasdaq eller RFR har velat uttala sig i ämnet, men vi anser att en övergripande analys om tolkningen och marknaden, från åtminstone en av organisationerna, skulle leda till att antingen SO eller BO tillämpas. I dagens

läge försämras jämförbarheten och företagen kan basera beslutet angående en välfungerande marknad efter vad som passar dem för tillfället. Dessutom upplever vi, efter genomgången av årsredovisningarna, att företagen inte anger vad beslutet för användningen av BO baseras på. Redovisningsexperterna angav att företagets tolkning godkänns om den är välmotiverad. Vi anser att denna information bör delas med till investerarna för att en bättre förståelse kring detta redovisningsval ska erhållas.

6.3. Forskningsfråga 2

Uppsatsens syfte var även att studera om valet av diskonteringsränta har ett samband med företagsspecifika faktorer. De variabler som testades var marknadsvärde, omsättning, pensionsskuldens väsentlighet, skuldsättningsgrad och bransch. Marknadsvärde och omsättning användes som förklaringsvariabler för företagsstorlek och de statistiska testerna visade på ett signifikant samband. Vi kan dra slutsatsen att företagets storlek påverkar valet av diskonteringsränta, med andra ord, vi fann att stora företag väljer BO medan små företag väljer SO. Detta tror vi och redovisningsexpert X kan bero på att stora företag i större utsträckning har diskuterat och analyserat vad en övergång från SO till BO skulle ha för påverkan. En annan anledning kan vara att företagsledningen väljer BO för att uppnå det långsiktiga målet i den avtalade bonusen.

Vidare kunde det statistiskt konstateras att det inte föreligger ett samband mellan valet av diskonteringsränta och pensionsskuldens väsentlighet, skuldsättningsgrad respektive bransch. Detta kan förklaras genom att valet av diskonteringsränta är så pass specifikt och mindre väsentligt redovisningsval jämfört med mer betydande redovisningsval för företaget.

6.4. Förslag till fortsatt forskning

Vi noterade, vid genomgången av årsredovisningarna, att majoriteten av de svenska börsnoterade företagen hade förmånsbestämda pensionsplaner hos försäkringsbolag som redovisas som avgiftsbestämda. Därför föreslår vi vidare forskning inom företagets val mellan förmånsbestämda pensionsplaner i balansräkningen och förmånsbestämda pensionsplaner vilka redovisas som avgiftsbestämda. Det hade varit intressant att se vad som påverkar valet, antingen genom att statistiskt testa olika företagsspecifika faktorer eller genom intervjuer.

Då denna uppsats endast studerar valet mellan de två räntorna så vore det intressant med en undersökning som analyserar nivån på SO respektive BO hos företag med förmånsbestämda pensionsplaner.

Slutligen föreslår vi en studie om företag som redovisar enligt korridoren gör valet mellan SO och BO strategiskt.

Referenser

Vetenskapliga artiklar

- Ball, R. och Foster, G., (1982), Corporate Financial Reporting: A Methodological Review of Empirical research, *Journal of Accounting research*, Vol. 9, pp. 161-234
- Claessens, S. och Laeven, L., (2004), What Drives Bank Competition? Some International Evidence, *Journal of Money, Credit and Banking*, Vol. 36, no. 3
- Dechow, P. Ge, W och Schrand, C., (2010), Understanding earnings quality: A review of the proxies, their determinants and their consequences, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 50, pp. 344-401
- DiMaggio, P.J. och Powell, W.W., (1983), The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields, *American Sociological Review*, Vol. 46, No. 4
- Fasshauer, J.D. Glaum, M. Street, D.L., (2008), Adoption of IAS 19R by Europe's premier listed companies: Corridor approach versus full recognition Summary of an ACCA research monograph, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol.17 No. 2
- Fields, T.D. Lys, T.Z. Vincent, L., (2001), Empirical research on accounting choice, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 31 No. 1, pp.255-307
- Glaum, M., (2009), Pension Accounting and Research: A review, *Accounting and Business Research*, Vol. 39, No. 3
- Hagerman, R.L. och Zmijewski, M.E., (1978), Som economic determinants of accounting policy choice, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 1 pp. 141-161
- Heflin, F. Kwon, S.S och Wild, J.J., (2002), Accounting Choices: Variation in Managerial Opportunism, *Journal of Business Finance & Accounting*, Vol. 29, No. 7 & 8
- Holthausen, R.W. och Leftwich, R.W., (1983), The economic consequences of accounting choice: Implications of Cortly Contracting and Monitoring, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 5 pp.77-117
- MacKay, P. och Phillips, G.M., (2005), How Does Industry Affect Firm Financial Structure?, *the Review of Financial Studies*, Vol. 18, No. 4
- Maksimovic, V. och Zechner, Z., (1991), Debt, Agency Costs, and Industry Equilibrium, *Journal of Finance*, Vol. 53, pp.1495-1532
- Napier, C.J., (2009), The logic of pension accounting, *Accounting and Business Research*, Vol. 39. No. 3
- Stadler, C., (2010), Pension Accounting Choice in Germany: pension Discount Rate and Actuarial Gains and Losses, *Working Paper*

Trombley, M.A., (1989), Accounting Method Choice in the Software Industry: Characteristics of Firms Electing Early Adoption of SFAS No.86, *The accounting review*, Vol. 4, No.3

Watts, R.L. och Zimmerman, J.L., (1978), Toward a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards, *The Accounting Review*, Vol. 53, No.1

Watts, R.L. och Zimmerman, J.L., (1990), Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective, *The Accounting Review*, Vol. 65, No. 1

Övriga artiklar

CESR, (2007), CESR's Review of the Implementation and Enforcement of IFRS in the EU

Ernst & Young, (2009), Invitation to comment – Exposure Draft Discount Rate for Employee Benefits (proposed amendments to IAS 19)

Exposure Draft ED/2009/10, (2009), Discount Rate for Employee Benefits - Proposed amendments to IAS 19

Marton, J., (2012), Strider svensk användning av diskonteringsräntan mot IAS 19?, *Balans*, nr. 5

Nasdaq OMX, (2008), Iakttagelser i NASDAQ OMX Stockholms genomgång av årsredovisningar 2008

Nordea, (2011), Kreditbevis Nordiska bolag - en placering med rörlig ränta, kopplad till fyra nordiska bolag

PwC, (2009a), Accounting update, Nr 13

PwC, (2009b), Exposure draft: Discount rate for employee benefits, proposed amendments to IAS 19.

RFR, (2009), Re: Exposure Draft ED/2009/10 Discount Rate for Employee Benefits: Proposed amendments to IAS 19.

RFR, (2010). Re: Exposure Draft ED/2010/03 Defined benefit Plans Proposed amendments to IAS 19.

RFR, (2011). Re: IASB Agenda Consultation 2011

Rundfelt, R., (2009), Inblick redovisningar: Underskattar SAS med flera sin pensionsskuld?, *Balans*, nr.11

Rundfelt, R., (2011), Inblick: Avvikelser från IFRS, är det tillåtet?, *Balans*, nr.1

Litteratur

Anderson, R., Sweeney, J., Williams, A., Freeman, J & Shoemith, E., *Statistics for Business and Economics*, Cenage Learning EMEA, London 2009

Bryman, A., *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber AB, Malmö 2011

- Conover, W.J., *Practical nonparametric statistics*, John Wiley & Sons, Inc, New York 1999
- Denscombe, M., *Forskningshandboken*, Studentlitteratur AB, Lund 2009
- Eneroth, B., *Hur mäter man vackert? Grundbok i kvalitativ metod*, Graphic systems AB, Göteborg 1994
- Holme, I.M. och Solvang, B.K., *Forskningsmetodik – Om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Studentlitteratur AB, Lund 1997
- Jacobsen, D., *vad, hur varför: om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, Studentlitteratur AB, Lund 2002
- Marton, J. Lumsden, M. Lundqvist, P. Pettersson, A-K. Rimmel, G. *IFRS- I teori och praktik*, Studentlitteratur AB, Lund 2010
- Patel, R. och Davidsson, B., *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, Studentlitteratur AB, Lund 2011
- Sauders, M. Lewis, P. och Tornhill, A., *Research methods for business students*, Pearson education, London 2007
- Wahlgren, L., *SPSS steg för steg*, Studentlitteratur AB, Lund 2008

Elektroniskt material

Datastream

<http://thomsonreuters.com/content/press_room/financial/2012_02_13_datastream_prof_essipro_launches>, den 07-05-2012

IASBa, *About the IFRS Foundation and the IASB*

<<http://www.ifrs.org/The+organisation/IASCF+and+IASB.htm>>, den 04-04-2012

IASBb, *Discount Rate for Employee Benefits (Stopped)*,

<<http://www.ifrs.org/Current+Projects/IASB+Projects/Post-employment+Benefits+%28including+Pensions%29/Discount+rate+for+Employee+Benefits/Discount+rate+for+Employee+Benefits.htm>>, den 03-05-2012

PRI, *Om FPG/PRI systemet*

<<http://www.pripensionsgaranti.se/sv/Startsida/OM-FPGPRI-SYSTEMET/>>, den 31-05-2012

Standarder

IAS 19 Ersättningar till anställda

URA 42 Klassificering av ITP-planer som finansieras genom försäkring i Alecta

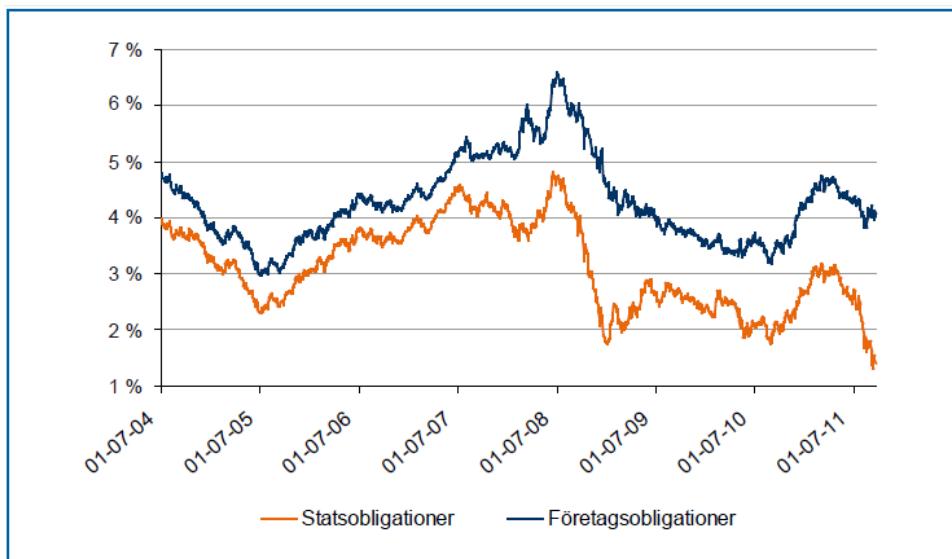
URA 45 Pensionsplaner som omfattar flera arbetsgivare

Uppsatser

- Benkel, H. och Moa, M., (2008), *IFRS 7 Finansiella instrument: Upplysningar – leder ny standard till förändring i lämnade upplysningar?*, Magisteruppsats, Göteborgs Universitet, Handelshögskolan
- Brorsson, J., (2009), *Finansiell risk i svenska börsbolag – vad påverkar exponering?*, Kandidatuppsats, Göteborgs Universitet, Handelshögskolan
- Danin, S. Hed, C., (2009), *Osäkerhet i världen – leder till osäkerhet i pensionsredovisningen?*, Magisteruppsats, Göteborgs Universitet, Handelshögskolan
- Hammar, C. och Hermansson, J., (2005), *IAS 19 – pensionsredovisningens aktuariella verklighet*, Magisteruppsats, Göteborgs Universitet, Handelshögskolan
- Malinkova, M. Johansson, K., (2010), *IAS 19 Aktuariella antaganden – ingen exakt vetenskap*, Magisteruppsats, Göteborgs Universitet, Handelshögskolan

Bilagor

Bilaga 1. Skillnaden mellan företagsobligationsräntan och statsobligationsräntan

Källa: Bloomberg (bearbetad av Nordea).

Statsobligationer utgör en femårig svenska statsobligation.

Företagsobligation utgör en hypotetisk femårig företagsobligation, beräknad som den femåriga swapräntan plus kreditspread (5 åriga CDS EUR iTraxx Europe).

Bilaga 2. Förteckning över företagen som ingår i studien

Statsobligationsräntan = SO och bostadsobligationsräntan = BO (Alla företag använde SO år 2008 och 2009)

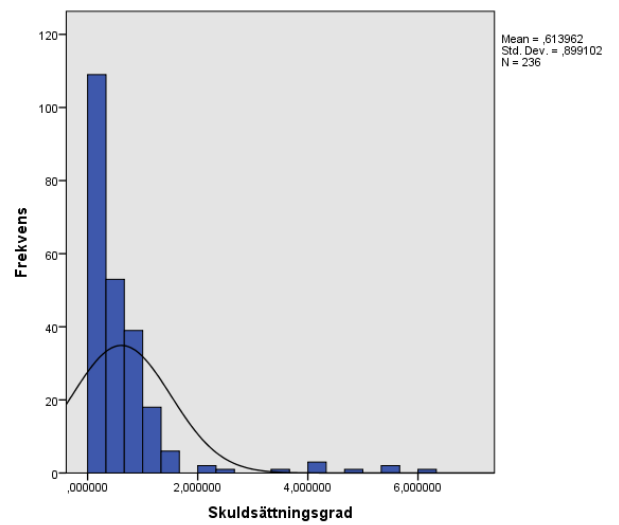
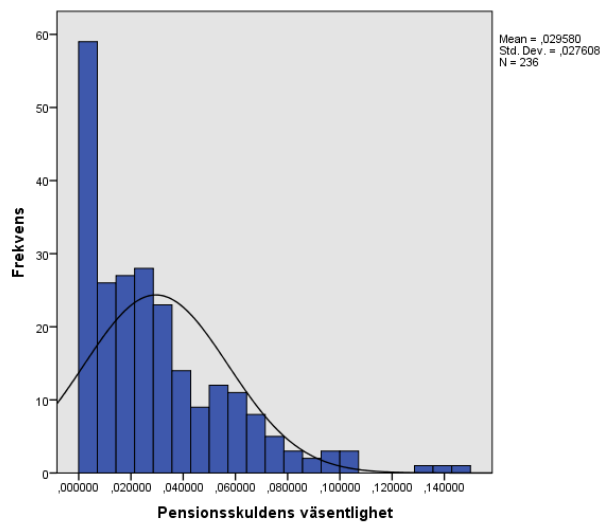
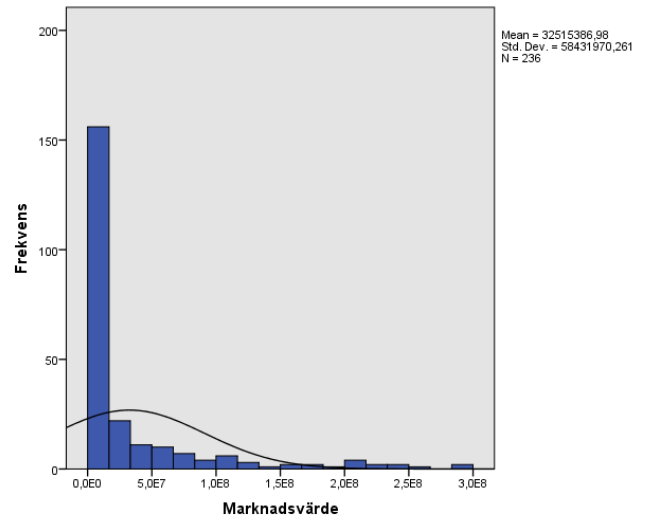
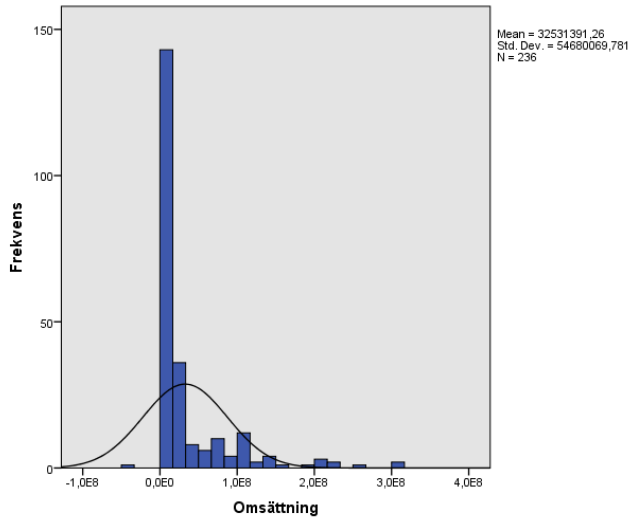
Företag	Val av ränta år 2010	Val av ränta år 2011
Acap Invest	SO	SO
Addtech 'B'	SO	SO
AF 'B'	SO	SO
Alfa Laval	SO	SO
Atlas Copco 'A'	BO	BO
Axfood	SO	BO
B&B Tools 'B'	SO	SO
Beijer Electronics	SO	SO
Bergs Timber 'B'	SO	SO
Bilia 'A'	SO	SO
Billerud	SO	SO
Bong	SO	SO
Catena	SO	SO
Duni	SO	BO
Elanders 'B'	SO	BO
Electrolux 'B'	BO	BO
Eniro	SO	BO
Ericsson 'B'	BO	BO
Fagerhult	SO	SO
Feelgood Svenska	SO	SO
G and L Beijer	SO	SO

Getinge	SO	SO
Hexagon 'B'	SO	SO
Hoganas 'B'	SO	BO
Holmen 'B'	SO	SO
Husqvarna 'B'	BO	BO
Industrial and Financial Systems 'B'	SO	SO
Indutrade	SO	BO
Intellecta 'B'	BO	BO
Investor 'B'	SO	BO
JM	BO	BO
Kappahl	BO	BO
Kinnevik 'B'	SO	BO
Lagercrantz Group 'B'	BO	BO
Latour Investment 'B'	SO	SO
Lindab International	SO	BO
Lundbergforetagen 'B'	SO	BO
Midsona 'B'	SO	SO
Midway Holdings 'B'	SO	SO
Nederman Holding	SO	SO
Nobia	SO	BO
Nolato 'B'	SO	BO
Nordea Bank	SO	BO
OEM International 'B'	SO	SO
Opcon	SO	SO
Peab 'B'	SO	SO
Ratos 'B'	SO	SO
RNB Retail and Brands	BO	BO
Saab 'B'	BO	BO
Sandvik	BO	BO
SCA 'B'	SO	SO
Scania 'B'	SO	SO
Skanska 'B'	BO	BO
SKF 'B'	SO	SO
Swedbank 'A'	SO	BO
Teliasonera	BO	BO
Trelleborg 'B'	SO	SO
VBG Group	BO	BO
Volvo 'B'	BO	BO

Bilaga 3. Variablernas normalfördelning

Bilaga 4. Sammanslagningar för variabeln bransch

Branscher	Antal		Kombinerade branscher	Antal
Material	4			
IT	2			
Finans	11		IT/Teleoperatör	3
Dagligvaror	9		Finans	11
Sällanköpsvaror	5	→	Daglig-/sällanköpsvaror	14
Industri	25		Industri/Material	29
Hälsovård	2		Hälsovård	2
Teleoperatör	1			
Totalt	59		Totalt	59

Bilaga 5. Intervjuunderlag

1. IAS 19 anger att vid diskontering av pensionsskulder ska i första hand företagsobligationsräntan användas. Om ingen fungerande marknad finns för sådana obligationer, ska statsobligationsräntan användas. Varför tror du att en del svenska börsnoterade företag använder bostadsobligationsräntan?
2. När upplevde du att företagen började använda bostadsobligationsräntan?
3. Upplever du några svårigheter kring valet mellan statsobligationsräntan och bostadsobligationsräntan?
4. Vad tror du påverkar valet av räntan?
5. Tror/upplever du att det är vissa företag med vissa företagsspecifika faktorer som tillämpar bostadsobligationsräntan respektive statsobligationsräntan? Om ja, vilka företagsspecifika faktorer skulle det vara och varför?